

Mokslo Lietuva

Leidžiamas nuo 1989 m., du kartus per mėnesį

Nr. 13 (700)

„Mokslo Lietuvos“ 700-asis numeris

MOKSLININKO POZICIJA

Kaip profanuojamas mokslas ir kvailinami žmonės

Prof. Jonas Grigas

Nors tvyro V. Putino pradėto karo įtampa, pakalbėkime apie kitą aktualiją – ryšius su visuomene – informacijos valdymą ir platinimą, siekiant paveikti visuomenę. Besivystant mokslui apie visuomenės protų kontrolę, RSV įmonės sukūrė taisykles: oponentų dehumanizavimas, kabinėjant gėdingas etiketas ir apibūdinant juos negerais žodžiais; kalbėti tik apie puikias perspektyvas, vartojant emociškai pozityvius žodžius. Kai reikia kažką nuslėpti, švaistomasi pseudomoksliska lotyniška terminologija. Kuriant teigiamą įvaizdį, būtina užsitikrinti įžymybių, Bažnyčios, sportininkų ir žmonių iš 7-osios gatvės paramą; vengti moralinių aspektų; žodį „moralė“ pakeisti žodžiu „etika“.

Tai dezinformacijos industrijos triukai. Jie matomi, žiūrint komercinės TV laidas, kurias profesionaliai veda aukščiausios klasės sukčiai. Žmonės kvailinantys RSV „specialistai“ – visokie nuomonės formuotojai (*influenceriai*) net didžiuojasi savo profesija.

Mokslas RSV tarnyboje

RSV įmonės naudojami žymių mokslininkų vardais. Neretai patys laikraščių ir TV laidų redaktoriai apsimeta, kad jiems nežinoma, kad jų laida – tai RSV akcija. Mokslas ir mokslininkai kompromituojami ir keliamas žmonių nepasitikėjimas mokslu. **Nesuprantu, kodėl mokslininkai tyli.**

Pateiksiu keletą mokslo kompromitavimo pavyzdžių. 1922 m. „General Motors“ atrado, kad, pridėjus švino į benzina, galima iš degalų išspausti daugiau galios. Kai kilo įtarimų dėl kenksmingumo sveikatai, korporacija gerai užmokėjo JAV „Rūdų gavybos biurui“, kad tie paskelbtų melagingą tyrimų ataskaitą, jog „švinas – visiškai nekenksmingas“. Niujorko Sloan Kateringo onkologijos centro įkūrėjas Čarlzas Kateringas buvo vienas iš „General Motors“ direktorių. Šis Onkologijos centras skelbė „mokslinius“ straipsnius, tvirtinančius, kad švinas – tai

natūrali, žmogaus organizme sutinkama medžiaga ir žmogaus organizmas jį pašalina.

Daugybę metų šis Onkologijos centras kliudė objektyviems tyrimams. Šios mafijos dėka 60 metų žmonės kvėpavo švinu ir sirgo plaučių vėžiu. Onkologijos centras, kurio pareiga – gydyti žmones, juos žudė. Milijonai žmonių mirė dėl šios aferos. Visą nurašė į pažangos nuostolius. Niekas neatlieka tyrimų, kurie kertasi su materialine nauda. Žmonių sveikata netapo pagrindu verslo finansuojamiems moksliniams tyrimams. Į atmosferą buvo išmesta ir žmonių plaučių sugerta 30 milijonų tonų švino.

XX amžiaus pradžioje buvo panaši istorija su visuotiniu rentgeno naudojimu be jokios apsaugos nuo apšvitinimo. Dešimtmečius bendrovių, kurios užkariavo rentgeno aparatų rinką, ligonių ir personalo sveikata nedomino. Svarbiausia buvo pelnas. Niekas nežino, kiek milijonų medicinos darbuotojų, rentgenotechnikų, rentgenologų, chirurgų mirė nuo rentgeno spindulių. Tik tada, kai medikai pradėjo virsti iš kojų it musės, pradėta taikyti saugumo taisykles. O žmonių pražuvo gerokai daugiau, nei buvo išgelbėta tais aparatais. Ar manote, kad kas nors tai tyrė? Visa tai buvo užgniaužta. Viskas, kas dirba pasipelnymo labui, – važiuoja, o kas pasipelnymui trukdo – pašalinama. **Panaši istorija kartojosi su asbestu ir šiferiu, pesticidais, DDT milteliais, kurie pražudė daugybę žmonių, su genetiškai modifikuotais organizmais.** Ar kas nors tyrė ilgalaikes šių „išradimų“ pasekmes? Ne.

Mieli skaitytojai, sveikiname su džiugia sukaktimi: jus pasiekė jau 700-asis „Mokslo Lietuvos“ numeris. Nedaug liko leidinių, nepertraukiamai puoselėjančių Sąjūdžio idėjas nuo tautos Atgimimo. Kviečiame prisidėti, platinant Lietuvos mokslininkų laikraštį, leidžiamą nuo 1989 m. rugpjūčio. Laikraštis leidžiamas elektroniniu variantu (PDF formatu) ir siunčiamas į jūsų nurodytą elektroninį paštą tiek Lietuvoje, tiek ir užsienyje.

Per metus išleidžiami 22 numeriai – po du numerius per mėnesį (išskyrus rugpjūtį). Leidinio metinė prenumerata – 10 eurų. „Mokslo Lietuva“ yra mūsų akademinės bendruomenės balsas. Laikraščio leidėjas – Lietuvos mokslininkų sąjunga. Kiekvieno akademinės bendruomenės nario priedermė prisidėti, kad šis laikraštis atitiktų bendruomenės lūkesčius ir būtų matomas visuose universitetuose, mokslo centruose

Šiuo metu mokslininkai labai sunerimę dėl spartaus nejonizuojančios elektromagnetinės taršos didėjimo, kurį labiausiai kelia mobilieji ryšiai, ypač dabar diegiamas 5G ryšys. Ši technologija pripažinta pavojingiausia kada nors išrasta technologija. Nejonizuojanti mobiliųjų ryšių spinduliuotė sukelia daugelį ligų: pažeidžia mūsų kraujo ir smegenų barjerą, kuris neleidžia bakterijoms, virusams ir toksinams cheminėms medžiagoms patekti į mūsų smegenų audinį, kuris neleidžia mums patirti insulto. Ji sukelia atminties praradimą, sunkumą susikaupti, nerimą, depresiją, miego sutrikimus, lėtina gebėjimą virškinti cukrų, riebalus ir baltymus, sukelia nutukimą. Ji sukelia diabetą, širdies ligas ir vėžį. Tačiau telekomunikacijų bendrovės, gaudamos milijardinius pelnus pasaulyje, tai neigia. Ir Lietuvoje jos papirkinėja žiniasklaidos priemones, žurnalistus ir net kai kuriuos tos srities neišmanančius mokslininkus, kad paneigtų mokslinių tyrimų rezultatus. O tie rezultatai paskelbti maždaug 30 000 mokslinių straipsnių. Gėda dėl tokių mokslininkų, profanuojančių mokslą.

Šiuokšlinis mokslas

JAV advokatas Peteris Huberis, mažai išmanęs apie mokslą, parašė knygą „Galilėjaus kerštas“ (*Galileo's Revenge*, 1993), kurioje mokslu vadino tik tą mokslą, kuris stumia į priekį technologijas, o visa kita, anot jo, – šiuokšlinis mokslas. **Tačiau tikras mokslas**

■ Nukelta | 2 p.

ir bibliotekose, kad jį skaitytų pedagogai ir moksleiviai, besiruošiantys rinktis aukštojo mokslo studijas.

Prenumeratos mokestį galima pervesti į laikraščio leidėjo – UAB „Mokslininkų laikraštis“ – sąskaitą. Įmonės kodas – 123218653, atsiskaitomoji sąskaita – LT81 7300 0100 0242 3598, AB „Swedbank“. Mokėjimo paskirtis – ML prenumerata.

Sumokėję prenumeratos mokestį, nepamirškite pranešti redakcijai savo elektroninio pašto adresą, kuriuo pageidaujate gauti laikraštį. Mūsų el. pašto adresai: mokslolietuva@gmail.com.

Paramą „Mokslo Lietuvai“ prašome pervesti laikraščio leidėjai – Lietuvos mokslininkų sąjungai: **įmonės kodas – 111959769, atsiskaitomoji sąskaita – LT70 7300 0100 0244 9695, AB „Swedbank**

Pirmojo puslapio nuotrauka: Vilniaus universiteto profesorius klimatologas Egidijus Rimkus (žr. 4 p.)

ŠIAME NUMERYJE

Mokslininko pozicija: pelnas negali užgožti tiesos

● 1–2 p.

Kada valstybei atstovaujantys asmenys suvoks tautos lūkesčius?

● 3 p.

Lietuvos Respublikos Seimo pranešimai

● 3, 4 p.

Geoterminių šaltinių tyrėjai: kada suvoksime, kokį energijos šaltinį turi Lietuva, ir išmoksime juo naudotis?

● 5 p.

Studijų programų pasirinkimas Lietuvos universitetuose

● 5–7 p.

Akademiko Vytauto Gudelio šimtmetis

● 8 p.

Esperantininkų veiklos puoselėtojas – Vytautas Šilas

● 8–9 p.

Tautos istorijos puslapiai

● 9–10 p.

In memoriam – Danutei Labanauskienei

● 12 p.

Kaip profanuojamas mokslas ir kvailinami žmonės

■ Atkelta iš 1 p.

kuria žinias, ieško tiesos, o ne pinigų. Tikri mokslininkai suformuoja hipotezę, daro prielaidas, renka duomenis, atlieka eksperimentus, patvirtina arba atmeta hipotezes. Ne nauda ir pelnas yra fundamentalaus mokslinio tyrimo atskaitos taškas.

Tačiau pasaulis pasikeitė. Dabar mokslas dirba kitaip: iškeliama hipotezė, kaip galima susižerti daugiau pinigų; apskaičiuojama, kiek reikėtų investuoti, kad verslas įsisuktų; jeigu pelnas nusimato nemažas, verslas įsukamas, neatsižvelgiant į moralę, žmonių sveikatą ir etiką. Šiandien daug mokslinių tyrimų, ypač taikomieji, yra pinigai ir pelnas. Nepriklausomai nuo žalos, kurią gali padaryti žmonėms. Tokią situaciją sukūrė šiuolaikinė visuomenė, kurioje viskas sukasi apie pelnus. Bostono universiteto mokslininkas Deividas Ozonofas pareiškė, kad mokslinės idėjos turi būti „patikimai remiamos ir kultivuojamos, vardan augimo ir klestėjimo“. Jis turi galvoje idėjas, kaip susižerti pinigų ir vadina jas mokslinėmis. Kiek puikių idėjų pražuvo, nes jos nežadėjo pelno?

P. Huberio ir D. Ozonofa tipo mokslą plėtoja korporacijos ir jų RSV institutai. Jų tyrimai plėtojami su tikslu – „pelnas bet kokia kaina“. Tai ypač būdinga farmacijos bendrovėms. Jeigu farmacijos bendrovė pradeda tyrimus, kad įrodytų savo vaisto naudą, o gauna priešingą rezultatą, tyrimo finansavimą nutraukia, tačiau vis tiek stengiasi įbrukti vaistą žmonėms. O juk bet kuris vaistas yra cheminė, svetima organizmui medžiaga – nuodai. Farmacijos bendrovės domina tik pelnas, ne žmogaus rytojus.

Tyrimai virto preke: jeigu jie nežada pelno, tai ir nevykdomi. Tikrasis mokslas

buvo sunaikintas. Faktai tiesiog stulbina, su koku banditišku įkarščiu korporacinė RSV priešinasi moksliniams tyrimams, kurie nukreipti saugoti žmonių sveikatą ar aplinkos švarą. **Tikrojo mokslo rezultatus, tikras žinias jie vadina „sąmokslu teorijomis“.** Apsišaukėliai pseudomokslininkai priklauso dilerių ir maklerių sluoksniams. Visi šiuolaikinės visuomenės gyvenimo aspektai iškeisti į pinigus. Ignoruojama sveikata, švari gamta ir pati žmogaus garbė bei sąžinė.

Ekspertų nuomonių mirazas

„Išspausdink arba žūk“ – toks šiuolaikinio mokslininko šūkis. Jis reiškia, kad, jeigu nori gauti pinigų moksliniams tyrimams, privalai išspausdinti straipsnių solidžiam moksliniame žurnale. „Solidūs“ pseudomoksliniai medicinos žurnalai yra ne kas kita, kaip stori reklaminiai parduodamų preparatų ir instrumentų prospektai. Medicinos mokslas bene labiausiai susikompromitavo. Žurnalai tapo priklausomi nuo korporacijų, kurių reklamos užima daug žurnalų turinio. Ar mokės farmacijos kompanija žurnalui, kuris spausdina neigiamus straipsnius apie jos preparatus? Žinoma, kad ne.

Kita problema – **interesų konfliktas.** Formaliai reikalaujama, kad visi straipsnio autoriai ryšiai su verslu būtų paskelbti. Tačiau praktikoje to niekas nedaro. 1997 metais buvo ištirti 142 medicininiai žurnalai ir nė viename iš jų niekas neatskleidė savo ryšių. 1998 metais „Naujosios Anglijos medicinos žurnalo“ atliktas tyrimas parodė, kad 96 proc. recenzuotų straipsnių autoriai turėjo finansinių ryšių su bendrovėmis, kurių vaistus reklamavo. Ar kas nors pasiskelbė, kad yra nupirktas rašėva? Visi buvo „sąžiningi mokslininkai“.

Egzistuoja ir tiesioginiai papirkinėjimai.

Farmacijos kompanija gali duoti moksliniam žurnalui 100 tūkst. dolerių, kad jis išspausdintų palankų straipsnį. 1997 metais prestižinis „Naujosios Anglijos medicinos žurnalas“ pasekė tikrai vieną rašėvą ir sukčių – gydytoją Sluckį, kuris per septynerius metus paskelbė 137 straipsnius. Paaškęjo, kad 60 straipsnių buvo apgaulė, mokslinių rezultatų falsifikavimas, o likusieji – panašūs.

Ką skelbia tokie gydytojai? Dažnai – pranešimus apie išlaužtus iš piršto statistinius duomenis. Kartą paskelbtą falsifikaciją cituoja kiti autoriai ir melui išdygsta ilgos kojos. **Melas ir apgaulė – dažna šiuolaikinių mokslinių tyrimų norma.** Visa tai nuvedė į tai, kad didelė dalis straipsnių moksliniuose žurnaluose yra falsifikacijos. „Amerikos medicinos asociacijos žurnalas“, kuris turėtų ginti piliečių sveikatą, išstisus 50 metų reklamavo tabako gaminius ir propagavo naudingą jų poveikį žmonių sveikatai. Todėl nenuostabu, kad dabar dalis žmonių abejoja COVID-19 vakcinų ilgalaikėmis pasekmėmis, nepasitiki farmacijos bendrovėmis, susižeriančiomis milijardinius pelnus.

Žmogbeždžionių planeta

Sulig kiekvienais metais žmonės vis labiau kvailinami. Pakanka pasižiūrėti, kokius prezidentus mes renkame. Gramatinės klaidos tapo kone norma TV ir netgi reklamoje. Mokyklas baigia daug neraštingų. Balai, kuriuos reikia surinkti, kad išlaikytum egzaminą, kiekvienais metais vis mažinami, kad būtų nuslėptas akivaizdus faktas, jog absolventai kasmet darosi vis bukesni. Daug vaikų turi psichinių problemų.

Dėmesio stoka Amerikoje laikoma psichiatrine liga. Nuo dėmesio sutrikimų „gydoma“ psichotropiniais preparatais. Dalis

šių vaikų vėliau tampa narkomanais. Manote, mokslas vykdo šioje srityje kokius nors tyrimus? Ne. 1988 metais paskelbtas dokumentas, kad 3,7 proc. psichotropiniais preparatais „gydomų“ vaikų mėgino nusižudyti. Kiekvienais metais. Jūs skaitėte kur nors apie tai spaudoje? Ne. Nes tai reikėtų gydytojų ir propagandistų savizudybę. Kodėl nekelia balso eiliniai gydytojai? Todėl, kad eilinio gydytojo pajamos priklauso nuo jo išrašomų preparatų. O spauda mafija vadina banditus, kurių aukų skaičius – tik keletas žmonių.

Gyvename tik vieną gyvenimą. **Ar verta jį švaistyti, kad mūsų dvasines vertybes, moralę ir protus formuotų tie, kurie užvaldė masinės informacijos priemones.** Egzistuoja daugybė kritinių problemų ir, jeigu į jas įpainioti pinigai, jūs niekada negausite teisingo atsakymo. Brukama į smegenis viena ydinga ideologija ir, kaip Rusijoje, kuriami zombiai. Tikroji informacija slūgso kur kas giliau, nei šioje „žiniasklaidoje“. **Tikras žinias ir įvairių nuomonių raišką galite rasti tik svetainėje Pozicija.org.**

Dėl tokio pinigų valdomos žiniasklaidos ir RSV elgesio žmonija atsidadė ant moralinės bedugnės krašto. Masinės informacijos ir RSV priemonės tapo žmonijos žūties anesteziologais – jos paprasčiausiai duoda narkozę ir užmigdo žmonių budrumą. Žmonija miršta nuo savo pačios „civilizacijos“ produktų. Žmonės iš RSV, sukūrę mums tokį gyvenimą, vadinamą „civilizacija“, patys lobsta iš mūsų sveikatos ir mūsų apgaudinėjimo. Tik kai išdžius paskutinis medis, bus užnuodyta paskutinė upė ir sugauta paskutinė žuvis, jie supras, kad negali pasisotinti pinigais. ■

MOKSLININKO POZICIJA

Ministerijos teikiamas Pedagogų karjeros modelio aprašo projektas piktna švietimo bendruomenę

Prof. habil. dr. Vilijos Targamadžė

Birželio 27 d. Seimo narė, prof. habil. dr. Vilija Targamadžė surengė spaudos konferenciją, kurioje kartu su švietimo bendruomenės atstovais aptarė Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos parengtą Pedagogų karjeros modelio aprašo projektą. Parlamentarės teigimu, šis projektas nėra adekvatus mokytojams ir pagalbos specialistams vykdomoms funkcijoms, kelia pedagogų susirūpinimą, todėl jį reikia tvarkyti. Pasak profesorės, šis aprašas, kuris yra skirtas ne tik bendrojo ugdymo mokykloms, bet ir dirbantiems profesinio ugdymo įstai-

gose, darželiuose ir kitose institucijose, kelia daug neaiškumų – nuo pareigybių terminų, pedagogams priskiriamų funkcijų iki finansavimo galimybių.

„Mokytojai, mokyklų vadovai, švietimo profsajungų, ugdymo mokslo mokslininkai, švietimo ekspertai, tėvai ir kitos visuomenės grupės reiškia nepasitenkinimą šiuo Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos teikiamu aprašu. Pirmiausia nepakankamai aiškios numatomos funkcijos pedagogų pareigybėms, jų loginis suskirstymas. Pavyzdžiui, ką reiškia „patyręs mokytojas“? Apie kokį mokytojų tobulėjimą ir profesinę karjerą galima kalbėti, jeigu pareigybių kvota yra išpildyta, tai mokytojui reikia laukti 4-5 metus? Kada mokytojui dirbti su mokiniais, kai patvirtinus visus tuos aprašo punktus, mokytojai bus nukreipti rinkti juos, o ne dirbti ugdomąjį darbą. Galų gale ministerija teigė, kad šio projekto įgyvendinimui reikia apie 200 mln. eurų. Nežinia, ar bus gauta tiek pinigų, ar bus apskritai įgyvendintas aprašas. Finansiniai klausimai visai nėra išspręsti“, – pažymėjo prof. habil. dr. V. Targamadžė.

Anot Lietuvos švietimo darbuotojų profesinės sąjungos pirmininko Andriaus Navicko, mokytojus labiausiai apstulbino

„ŠMSM įžūlumas stumti šį projektą“: „Mokytojai šiam aprašui ir jo skubai nepritaria. Jis nepagrįstas ir remiasi klaidingomis prielaidomis. Labai keista, kodėl Švietimo, mokslo ir sporto ministerija ar Vyriausybė, apribodama pedagogų teisę kelti kvalifikacines kategorijas, nenori aukštesnės mokytojų kvalifikacijos ugdymo įstaigose, kai kartu kalbama apie geresnių mokymosi rezultatų ir aukštesnės kokybės siekį. Kalbant apie darbo sąlygas, matome, kad visi papildomi darbai kristų mokytojams. Visa tai sukelia sumaištį, kuri nesuteikia patrauklumo mokytojų profesijai, mažina jaunų žmonių norą ją rinktis“, – sakė A. Navickas.

Vilniaus Užupio gimnazijos istorijos mokytojas metodininkas, Lietuvos pedagogų asociacijų vadovų tarybos koordinاتورius Robertas Ramanauskas tvirtino, kad su šiuo modeliu supažindinus apie 20 Lietuvos mokytojų – dalykinių asociacijų atstovų, kilo didžiulis nepasitenkinimas: „Nei dalykinės, nei socialinės, nei politinės motyvacijos pagrįstumo šis dokumentas neturi. Jis pasirodo mokslo metų pabaigoje, nėra iki galo išviešintas. Jame daug neaiškumų, prieštaravimų, neaiški metodologija. Labai keistai atrodo nustatytos kvotos, kiek savivaldybėse

turi būti mokytojų ekspertų, kiek patyrusių mokytojų. Neaiškios ir šios pedagogų kategorijos. Visi mokytojai, ar tai būtų pradedantysis, ar ekspertas, dirba tą patį darbą.“ R. Ramanauskas teigimu, neadekvatus yra ir užmokesčio apmokėjimo koeficientai tarp patyrusio ir pradedančiojo mokytojo, todėl neaišku, kas rinksis mokytojo profesiją. „Šiandien mes turime nemenką mokytojų trūkumą. Šis modelis ne tik paskatins išeiti iš darbo mokytojus, bet ir neskatinis ateiti naujų. O dar kalbama, kad norima 2025 metais mokytojo profesiją padaryti prestižine“, – pratęsė R. Ramanauskas.

Seimo narė Laimos Nagienės teigimu, neramina tai, kad pedagogai apie aprašą nieko nežino. „Pirmiausia su šiuo aprašu reikia supažindinti visus pedagogus, mokyklas, kad ekspertai, metodininkai galėtų išsakyti savo pastabas, ir tik tada jį tvirtinti. Priešingu atveju bus taip, kaip su „Tūkstantmečio mokyklomis“, kai ugdymo įstaigos su pokyčiais supažindinamos kone paskutinės. Be to, kyla klausimas, ar šis aprašas nesuveiks taip, kad paskatins jaunus žmones nebesirinkti pedagogo profesijos“, – kalbėjo parlamentarė L. Nagienė. *Parengta pagal LRS 2022 m. birželio 27 d. pranešimą* ■

REDAKTORIAUS KOMENTARAS

Aktyvistų ir klerkų valdyme – praradimai laikomi pasiekimais

Jonas Jasaitis

Penki sovietinės okupacijos dešimtmečiai Lietuvoje pasižymėjo ne tik tiesioginėmis represijomis svetimą ideologiją atmetantiems gyventojams. Šis laikotarpis labai pakeitė gyventojų elgseną, įtvirtino iškreiptus valdžios veiksmų vertinimo modelius. Per tuos dešimtmečius užaugo dvi naujos kartos – tėvai ir jų vaikai. Natūralų pasipriešinimą neteisėbei išstūmė prisitaikymas, protestus perkeliančią gyvenimą, geriausiu atveju juos išsakant valdžią pašiepiančiais anekdotais ir pokalbiais savoje virtuvėje. Tačiau formuoti aktyvistų kolaborantų sluoksniui tai buvo itin palankus metas, pradedant vietinėmis valdžios struktūromis (rajonų ir miestų „vykdomaisiais komitetais“), baigiant anų laikų „profsąjungomis“. Juk visur reikėjo asmenų, vykdančių valdžios nurodymus ir baudžiančių tuos, kurie jų nevykdė. Vakarų Europos gyventojai iki šiol negali suprasti, kodėl posovietinėje visuomenėje tebėra tokios gajos nesavaranikiškos elgsenos atmainos.

Anų laikų aktyvistui viskas buvo aišku: pateisinami tik tokie veiksmai, kurie atitinka valdžios nurodymus: daryk taip, kaip liepia Maskva – Vilnius – „rajonas“. Net jei tai – akivaizdi nesąmonė, priversk save patikėti, kad taip reikia, arba bent apsimesk, kad jų klausai. Nukrypti nuo valdžios paliepiamų išdrįsdavo tik labiausiai patyrę ūkininkų padalininkai – ūkininkų ir kolchozų – vadovai. Kai buvo liepiama išarti dobilias ir sėti Lietuvai nepritaikytas kukurūzų veisles, apdairus kolchozo pirmininkas dobilus paslėpdavo po palentėje pasėtą kukurūzų juosta: juk žiemą karvėms pašaro vis tiek reikės, o vasarą – tegul jų nesimato...

Atkurtos nepriklausomybės įgyvendinimą 1990-aisiais apsunkino ne tik Maskvos pradėta „blokada“, bet ir su jokia ūkine logika nesuderinami vietinės valdžios veiksmai, kuriuose tuoj pat išryškėjo dvi kryptys: akivaizdus nesusi-gaudymas, kaip elgtis, ir piktavališkas kenkimas. Pirmiausia tai parodė bandymai privatizuoti pramonės ir žemės ūkio įmones. Paaiškėjo, kad didelę dalį vietinių Sąjūdžio struktūrų sudarė asmenys, neturintys jokios ūkinės veiklos patirties. Su šiose įmonėse dirbusiais specialistais privatizaciją ėmė vykdyti asmenys net nesiteikė tartis, iš anksto priskirdami juos sovietinio laikotarpio atstovams.

Taip į kolchozus, jiems privatizuoti, buvo pasiūsti rėksniai, kurie švaistėsi Sąjūdžio šūkiams, tačiau visiškai neišmanė, kaip tvarkomas žemės ūkis. Jų pradėtas pastatų ir juose buvusio inventoriaus dalinimas virto pasityčiojimu iš pačios privatizavimo proceso esmės. Ką turėjo daryti ilgus metus laukininkystės brigadoje dirbusi moteris, iš privatizuotojų gavusi neveikiančią traktorinę šienapjovę? Kokį sprendimą turėjo priimti likviduojamos galvijų fermos darbuotojai, kuriems buvo pasakyta, kad fermos pastatai atiduodami jiems bendrai valdyti? Kaip turėjo elgtis pensinio amžiaus sulaukęs laukininkystės brigados darbininkas, negavęs iš privatizuotojų jokio žemės dirbimo inventoriaus, bet atsiėmęs savo tėvų ūkio žemę, kurioje nebuvo likę nė vieno buvusios sodybos pastato?

Todėl, nors nuo to laiko jau praėjo daugiau kaip trys dešimtmečiai, daugelyje buvusių ūkių vis dar riogso apgriuvę buvusių sandėlių, siloso laikymo vietų, fermų, net daržininkystės šiltnamių pastatai. Atrodo, tarsi Lietuvoje būtų praūžęs karas: styro didžiuliai ūkininkų pastatai, išdaužytai langais (aišku, ir išgrobstyta įranga). Net dabar sunku patikėti, kad šių įspūdingų mūrų niekam nebereikia. O jei ir taip, tai kodėl jie iki šiol nenugriauti, kodėl jų aplinka netvarkoma? Ir visai neaišku, kiek dar laiko ši teritorija liks nepanaudota.

Tačiau kaip ir gamtoje tuščios vietos nebūna, taip ir dauguma buvusių ūkininkų objektų jau seniai po keliolika kartų pakeitė valdytojus ir buvusią paskirtį. Nieko ūkinėje veikloje nesusigaudančius rėksnius greitai išstūmė apsukrūs verteivos, turėję ryšių su nusikaltėlių struktūromis. Taip buvo išgrobstytos ir sunaikintos ne tik didžiausios Vilniaus ir Kauno, bet ir Šiaulių, Telšių ir Plungės, Panevėžio ir Ukmergės įmonės, kurios dar ilgus dešimtmečius galėjo būti pragyvenimo šaltiniu tūkstančiams darbuotojų.

Kaimų įmonėse galėjo dirbuoti daržininkai ir sodininkai, javų augintojai, pienininkystės ir kiaulininkystės specialistai, miškininkai ir melioracijos įrenginių žinovai.

Bet visiems jiems buvo duota suprasti, kad atkurtai Lietuvai jų nebereikia. Šiame valstybės ūkio grobstymo procese dalyvavo labai marga publika, pradedant naujųjų laikų verteivomis, baigiant uniformuotais anų laikų veikėjais, veikusiais prieš atkuriamą Lietuvą. Tačiau jų pavardžių iki šiol nėra jokiose baudžiamosiose bylose. Net didžiuliuose miestuose iki šiol teberiogso didžiuliai nebaigtų statybų griuvėsiai, jau apaugę ne tik krūmokšniais, bet ir nemažais medžiais. Kai atitinkamos savivaldybių institucijos po eilinių rinkimų bando vykdyti rinkėjams duotus pažadus pašalinti šias griuvenas, paaiškėja, kad net rasti jų dabartinius tikruosius savininkus – labai sudėtinga užduotis. Šalia naujo mikrorajono styro kelios griuvenčios lūšnos, kurias pašalina tik tarsi netyčia kilę gaisrai.

Todėl galų gale atsakykime, kodėl 1990 metais, skelbiant valstybės atkūrimo Akta, turėjome 3,7 mln. gyventojų, o dabar bandome deklaruoti, kad Lietuva yra visur, kur įsikuria bent keleto lietuvių bendruomenė? Ar daugiau kaip ketvirtadalio piliečių praradimą ir toliau laikysime savo valdžios laimėjimu? Kodėl taip žūliai pasikėsino me į lietuviškąjį raidyną, ignoruodami akivaizdų faktą, kad piliečių pavardės ir vardai valstybės dokumentuose užrašomi tik valstybine kalba. Pasidomėkime, kaip JAV ir Kanadoje užrašytos lietuvių išievių pavardės. Kas dėl tokio užrašymo laksto po teismus? Ar kada nors Lietuva kėsinosi į lenkų kalbos raidyną? Tai kodėl mes turime net teisingumo ministrę Ewelina Dobrowolską? Net tokias pareigas einanti pareigūnė žūliai reikalauja, kad jos vardas ir pavardė būtų užrašyta ne valstybinės kalbos raidėmis, t. y. akivaizdžiai pažeidžiant Lietuvos Konstituciją. Mes pirmą kartą valstybės istorijoje turime Seimą, kurio narių didžiulė grupė priėmė Konstituciją pažeidžiantį įstatymą, t. y. pažeidė Konstituciją, bet ir toliau posėdžiauja Seime.

Lietuvos Konstitucijoje labai aiškiai pasakyta, kas yra šeima ir kokia jos visuomeninė paskirtis, tačiau būtent šis Seimas, brukdamas antikonstitucines nuostatas, vis žūliau kėsinaisi tai supainioti ir paneigti. Iš tikrųjų čia nėra jokios – nei teisinės, nei finansinės, nei administracinės – problemos. Nėra jokios prievartos kurti šeimą asmenims, kurie jos nekuria. Niekas tokių asmenų nediskriminuoja nei darbe, nei visuomeninėje veikloje. Nėra nė menkiausių kliūčių įregistruoti galimybę palikti arba perduoti savo turtą kitam asmeniui, nesusijusiam jokia giminystės ryšiu. Tai iš kur toks žūlus asmenų, sąmoningai nekuriančių šeimų, siekis bet kurią savo ir kito asmens sugyvenimo būseną būtinai pavadinti šeima? Ir kam prireikė įrodinėti, kad šeima – neutrali lyčiai, taip paneigiant jos bazinę paskirtį? Absoliuti valstybės piliečių dauguma kategoriškai nepritaria tokiam kėsinimuisi į šeimos sąvoką. Visi, kurie bando į tai kėsintis, šias visuomenės nuostatas puikiausiai žino, lygiai kaip ir tai, kad gyvenantieji šeimose niekaip nepažeidžia teisių tų asmenų, kurie šeimos nekuria. Tai kam išvis prireikė puolimo prieš šeimą?

Tačiau čia iškyla dar vienas veiksnys, analogiškas anks-tesnio – okupacinio – režimo tikrovei. Aktyvistai kolabo-rantai su baisia neapykanta vertino viską, kas prieštarauja okupacinio režimo užmačioms. Nesvarbu, kas tai būtų – krikščioniškojo tikėjimo išpažinimas ar objektyvus tautos istorijos traktavimas. Atmesdami bet kokius objektyvius argumentus, jie vadovavosi tik svetimųjų nuostatomis. Kaip anksčiau sekė Maskvos nurodymus, taip dabar su tokiu pat įniršiu reikalauja, kad Lietuvos piliečiai besąlygiškai vykdytų Briuselio tikrus ar tik įsivaizduotus paliepiamus, neretai net persistengdami ir puldami vykdyti tai, dėl ko dar net iki galo nesusitarta. Jie dažnai pasigiria, kad buvo pirmieji, vykdančios Europos Sąjungos nuostatas, net kai dėl jų dar nėra sutarta. Juos apima paniška baimė, kad dėl kai kurių nuostatų pirmiausia reikės patiemis apsispręsti. Tarp dabartinių valdančiųjų dominuojantys veikėjai labiausiai bijo asmeninės atsakomybės, nes jiems visada reikia kuo nors prisidengti. Nesvarbu, kas tai būtų – švietimas ar sveikatos apsauga, ar santykiai su kaimynais. Kad tik kuo mažiau Lietuvos būtų Lietuvoje. Kad būtų galima svetimie-siems pasiteisinti, kad „mums taip nurodė“.

LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO PRANEŠIMAI

Referendumas dėl pilietybės. „Planuojant 2024 m. pilietybės referendumą, būtina tikslinti jo formuluotę“, – ragina Seimo Liberalų sąjūdžio frakcijos narys Andrius Bagdonas. Galimybė išsaugoti Lietuvos pilietybę, turint kitą, – tai ne privilegija, o valstybės inkaras pasaulio lietuviams, kad ir kur jie gyventų, pabrėžia Seimo Liberalų sąjūdžio frakcijos narys Andrius Bagdonas, birželio 19 d. įvykus pasiruošimo pilietybės referendumui darbo grupės pirmajam susitikimui.

Parlamentaro teigimu, iki 2024 m. politikai, institucijos, visuomenės veikėjai telksis ir dės pastangas, kad referendumas ne tik įvyktų, bet ir pavyktų. Sėkmės garantiją užtikrins skaidri, aiški formuluotė rinkėjams. „Prajęs referendumas 2019 m. buvo prastai paruoštas, jo teiginys buvo klampus ir dviprasmiškas. Seime nebekartosime tokios klaidos, ne-apvilsime pasaulio lietuvių. Todėl dabar ypač svarbu sukurti tikslią formuluotę“, – mano pilietybės referendumo darbo grupės narys A. Bagdonas. Jo manymu, vertėtų atsisakyti sąvokos „dviguba pilietybė“, kuri daliai balso teisę turinčių piliečių atrodo kaip privilegija. „Mūsų tikslas – ne dviguba pilietybė, o garantija užsienyje gyvenantiems žmonėms niekada neprarasti ryšio su Lietuva, kad jie, grįžę čia, galėtų gyventi visavertį gyvenimą, kokį suteikia pilietybė“, – sako A. Bagdonas.

Valstybės herbas bus naudojamas ant transporto priemonių valstybinių numerių. Seimas priėmė Valstybės herbo, kitų herbų ir herbinių ženklų įstatymo pataisas, kuriomis nuo 2023 m. spalio 1 d. nutarta leisti Lietuvos valstybės herbą naudoti ant motorinių transporto priemonių ir jų priekabų valstybinio registracijos numerio ženklų.

Pasak šio pasiūlymo iniciatorius Seimo nario Andriaus Kupčinsko, ši idėja nėra unikali. „Bent penkiose Europos Sąjungos valstybėse, Šveicarijoje taip pat naudojami valstybės tapatybės simboliai, simbolika automobilių numeriuose. Aš manau, mes taip pat turėtume labiau kasdienybėje naudoti savo tapatybės simbolius“, – teigė parlamentaras. Jo įsitikinimu, tai yra nemokama valstybės reprezentacija, faktiškai nekainuojanti, kai piliečiai dažnai keliauja, atostogauja ir visoje Europoje reklamuoja savo šalį.

„Lietuvos Respublikos automobilių valstybinių numerių šriftai yra vieni didžiausių Europos Sąjungos šalyse. Dauge-lyje jų raidžių ir skaičių kombinacijos siekia 7–8 simbolius, tuo metu pas mus – tik 6. Todėl Lietuvos Respublikos automobilių valstybiniuose numeriuose yra pakankamai vietos, kurios užtektų tinkamai įterpti Vycio ženklą“, – teigia iniciatorius aiškinamajame rašte.

Didės šaukinių ir kariūnų skaičius. Seimas nusprendė didinti šaukiamų ir nuolatinę privalomąją pradinę karo tarnybą karių, taip pat Karo akademijos kariūnų ir Lietuvos kariuomenės civilių darbuotojų, aktyviojo kariuomenės personalo rezervo karių ribinius skaičius. Pagal priimtas pataisas, šaukiamų ir nuolatinę privalomąją pradinę karo tarnybą karių skaičiaus ribos sieks nuo 3 400 iki 4 400 (iki šiol buvo nuo 3 800 iki 4 000). Taip, pasak iniciatorių, bus pasiektas reikiamas Lietuvos kariuomenės dalinių užpildymas personalu, užtikrinant pakankamą, nepertraukiamą vienetų komplektavimą ir kovinį rengimą.

Nustatytas didesnis maksimalus leistinas ribinis kariūnų skaičius sieks nuo 320 iki 440. Kasmet į Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademiją bus galima priimti daugiau kariūnų ir taip nuosekliai didinti karininkų skaičių užtikrinti krašto apsaugos sistemai reikalingą karininkų poreikį.

Ribinis kiekvienais metais į pratybas ir mokymus pašaukiamų aktyviojo kariuomenės personalo rezervo karių skaičius vietoj 1 500–4 000 sieks nuo 2 500 iki 5 000. Taip pat nutarta didinti Lietuvos kariuomenės darbuotojų, dirbančių pagal darbo sutartis, skaičių nuo 1 800 iki 2 050. Tai padaryta, atsižvelgiant į didėjančią kariuomenės civilinio personalo poreikį medicininės priežiūros, maitinimo, sandėlių, infrastruktūros priežiūros, aprūpinimo ir kitoms aptarnavimo paslaugoms teikti. Planuojama, kad 2023 m. bus pastatyti trys kariniai miesteliai Šiauliuose, Vilniaus rajone ir Šilalės rajone, o vien šių karinių vienetų infrastruktūros priežiūrai papildomai reikės apie 150 darbuotojų.

Siekiant įprasinti vieno žymiausių ir didžiausių XVII a. karvedžių Jono Karolio Chodkevičiaus nuopelnus, Lietuvos kariuomenės Motorizuotajai pėstininkų brigadai „Žemaitija“ suteiktas Lietuvos didžiojo etmono Jono Karolio Chodkevičiaus vardas.

Nukelta į 4 p.

LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO PRANEŠIMAI

■ Atkelta iš 3 p.

JAV senatoriui R. Durbinui įteiktas aukščiausio Seimo apdovanojimas – A. Stulginskio žvaigždė. Lietuvos Respublikos ir Jungtinių Amerikos Valstijų diplomatiniai santykiai prasidėjo 1922 m. liepos 28 d., kai Lietuvos Prezidento pareigas ėjo Aleksandras Stulginskis.

R. Durbinas pirmą kartą į Lietuvą atvyko 1979 m., o 1990 m. stebėjo pirmuosius demokratinius atsikuriančios Lietuvos rinkimus. Senatorius po Sausio 13-osios įvykių Kapitolijuje ištarė frazę „*There can be no perestroika without freedom in Lithuania*“ (iš anglų k.: „perestroikos“ negali būti be laisvos Lietuvos“). Senatoriaus motina Ona Kutkaitė yra kilusi iš Lietuvos, iš Jurbarko.

Dėkodamas už apdovanojimą, R. Durbinas lietuvių kovą Sausio mėšyje palygino su ukrainiečių drąsa ir atsparumu šiuo metu vykstančiame kare. „Tegyvuojia Lietuva, tegyvuojia laisvė ir demokratija“, – sakė senatorius. Vilniuje R. Durbinas lankosi prieš NATO viršūnių susitikimo Madride renginius, kurie ypač svarbūs Lietuvos nacionaliniam saugumui.

Seimas dar kartą pratęsė nepaprastosios padėties galiojimą. Nepaprastoji padėtis visoje Lietuvos Respublikos teritorijoje įvesta nuo birželio 30 d. 00 valandų 00 minučių. Ji galios iki rugsėjo 15 d. 24 valandos 00 minučių. Taip pat išlaikomas nustatytas taikomų priemonių tęstinumas. Nepaprastosios padėties metu taikomos šios nepaprastosios priemonės:

1) valstybės rezervo naudojimas, siekiant užtikrinti tinkamas nuo karinės agresijos ir persekiojimo besitraukiančių užsieniečių priėmimo sąlygas, paramos Ukrainai teikimą, institucijų, dalyvaujančių valdant nepaprastąją padėtį, veiklos finansavimą bei siekiant pašalinti kilusią grėsmę pirmiausia Lietuvos nacionalinio saugumo interesams ir visuomenės rimčiai;

2) sustiprinta nacionaliniam saugumui užtikrinti svarbių įmonių, įrenginių ir turto (toliau – svarbūs objektai) apsauga;

3) sustiprinama Europos Sąjungos (ES) išorės sienos apsauga, taikant įstatymuose ir specialiuosiuose planuose nustatytas priemones. Asmenys, ketinantys kirsti ar kirtę ES išorės sieną tam nenustatytoje vietoje, į Lietuvos teritoriją negali būti įleidžiami;

4) užsieniečių, vykstančių pagal specialią tranzito schemą, tranzitas per Lietuvos teritoriją vyksta laikantis Lietuvos užsienio reikalų ministerijos nustatytų ir su Valstybės sienos apsaugos tarnyba suderintų sąlygų;

5) užsieniečių vizų režimo sugriežtinimas (sustabdomas Rusijos ir Baltarusijos piliečių prašymų išduoti vizas priėmimas ir sprendimų dėl šių prašymų priėmimas, išskyrus atvejus, kai dėl vizų išdavimo tarpininkauja Lietuvos užsienio reikalų ministerija);

6) pasienio ruože transporto priemonių ir asmenų bei jų bagažo tikrinimas įstatymų nustatyta tvarka, siekiant surasti ir paimti neteisėtai laikomus šaunamuosius ginklus, kitokias pavojingas medžiagas.

Klimato kaita – labiau socioekonominė nei gamtos mokslų problema

Pokalbis su VU prof. Egidijumi Rimkumi

„Kas gali laukti mus supančioje aplinkoje po 30 metų? Ateities siekiamybė yra harmoningas miesto santykis su gamta, leisiantis užtikrinti ilgalaikį Lietuvos patrauklumą vietos gyventojams, reemigrantams ir išorės talentams, taip pat tvarioms žinių ekonomikos korporacijoms. Po 28 metų Lietuva bus prisitaikiusi prie klimato pokyčių ir netgi sugebės gauti iš to naudos. Tai – idealus variantas, tačiau dabartinė situacija yra kitokia“, – sakė Vilniaus universiteto Chemijos ir geomokslų fakulteto prof. Egidijus Rimkus, Vilniaus universiteto (VU) ir Vyriausybės strateginės analizės centro (STRATA) surengtoje ekspertų diskusijoje apie klimato kaitą.

Pasaulyje mažėja demokratijos

„Mes visi gyvename daugiasluoksniuose burbuluose, sukurtuose savo paties arba kitų. Pirmiausia tai yra šeimos, mokyklos, artimiausios aplinkos suformuota pasaulėžiūra. Mano socialinės aplinkos burbulė atrodo, kad visas pasaulis kalba apie klimato kaitą ir rūpinasi tik aplinkosauga. Nacionaliniame burbulė vilniečiai pasaulį ir jo ateitį įsivaizduoja kiek kitaip, nei dauguma bendrapiliečių. Galų gale yra Europos Sąjungos burbulas, kurį praplėšus supranti, kad šis žemynas jau bent porą dešimtmečių palaipsniui tampa pasaulio provincija“, – sako mokslininkas.

Norint numatyti ateitį, reikia tuos burbulus praplėsti. Pažvelgus į globalaus burbulą vidų, matyti, kad pasaulyje jau ne pirmas dešimtmetis demokratijos yra vis mažiau. „Naujausi demokratijos indeksai rodo, kad, nors kol kas vis dar daugiau kaip 40 proc. planetos gyventojų formaliai priklauso didesnės ar mažesnės demokratijos valstybėms, nemaža jų dalis laikoma tokia tik dėl to, kad rinkimų biuletenyje yra užrašyta ne viena pavardė“, – teigia prof. E. Rimkus.

Dabartiniai įvykiai kelia daug klausimų: ar demokratija geba apginti save, ar demokratinis pasaulis padės apginti mus supančią aplinką nuo mūsų pačių, koku demokratinio būdu jis sugebės tai padaryti? Jei nesugebės, tai ar demokratija tikrai yra tas didžiausias žmonijos gėris, kurio verta siekti?

Karas gilina ir aplinkosaugos problemas

Rusijos agresija prieš Ukrainą iš esmės keičia situaciją ne tik demokratijos mažėjimo kontekste, bet ir siekiant aplinkos apsaugos sprendimų tiek regioniniu, tiek globaliu mastu. Šiuo metu mes turime daugybę globalių aplinkos problemų, kurios tiesiogiai arba netiesiogiai veikia Lietuvą. Pirmiausia tai – klimato kaita.

Pasak klimatologo, klimato kaita vis mažiau yra aplinkos problema. Tik kai kurie populiariausi rodikliai yra gamtiniai, tačiau kaitos priežastys ir svarbiausios pasekmės darosi vis labiau socioekonominės. Gamta joms tampa tik fonu. Prie tiesioginį poveikį mums turinčių globalių aplinkos problemų profesorius priskiria ozono kiekio stratosferoje mažėjimą, vandenynų taršą ir rūgštėjimą, taip pat vandenynų ekosistemų niokojimą bei savaiminį nykimą. Daugybė žmonių sukeltų globalių problemų mus veikia netiesiogiai: per kainų augimą, padidėjusią migraciją, karus, nes visa tai lemia dirvožemio degradaciją, dykumėjimą, gėlo vandens itin tankiai apgyvendintuose regionuose trūkumą, ekosistemų naikinimą ir savaiminę degradaciją, oro ir vandens taršą, didėjančius atliekų kiekius. Didėja ir sparčiai eikvojamų naudingųjų iškasenų – retųjų elementų, kurie būtini tvariai energetikai ir ekonomikai, – poreikis.

„Kad sukurtume atsinaujinančią energetiką, reikia didžiulio neatsinaujinančių išteklių kiekio, o tai reiškia pasaulines lenktynes, kad būtų užtikrintas pastovus tiekimas. Nors tam reikalingų mineralų kiekiai yra gana gausūs, daugelis šalių arba neturi technologijų jiems apdoroti, arba negali jų pelningai kasti, atsižvelgus į griežtus vidaus aplinkos politikos reglamentus, todėl Europos valstybės rizikuoja prarasti konkurencinį pranašumą ir rinkos dalį. Šalys, galinčios tiekti švartą energiją ar atsinaujinančias technologijas, įgyja pranašumą“, – pabrėžia VU mokslininkas. Pavyzdžiui, Kinija plačiai investavo į svarbių atsinaujinančių energetinių šaltinių gavybą visame pasaulyje ir sukūrė didžiausią pramonę. Dabar šioje srityje ji turi milžinišką pranašumą.

Karas blogina Baltijos jūros ekosistemų būklę

Antroji problemų dalis yra regioninio masto aplinkos iššūkiai, kuriuos spręsti įmanoma tik bendradarbiaujant. „Pavyzdžiui, ko gero vienintelis būdas spręsti didžiųjų upių ekologines problemas yra įvairių susitarimų pagrindu veikiantis baseinų valdymas, kai į sprendimų priėmimus įtraukiamos visos baseino valstybės. Ypač tai aktualu didelių upių žemupiuose esančioms šalims. Man sunku įsivaizduoti, kaip Lietuva sugebės užtikrinti Nemuno ir Nerios, kurios teka per Baltarusiją ir Rusiją, vandens kokybę. Mes turėsime kliautis kaimynų geranoriškumu. Jau seniai neturime, ko ten paklausti, kokios srutos ir kiek ilgai tekės šiomis upėmis. O jeigu kas nors nutiks Astrave?“, – svarsto klimatologas.

Anot jo, neabejotinai Rusijos agresija didins ir Baltijos jūros militarizavimą. Baltija tampa milžiniškos karinės įtampos židiniu ir viena iš labiausiai užterštų jūrų. Dėl suprantamų energetikos politikos pokyčių dar labiau išaugs taškinių taršos šaltinių, susijusių su iškastinio kuro transportavimu ir saugojimu, skaičius. Tai, žinoma, tik blogina Baltijos jūros ekosistemų būklę.

Saugomos teritorijos – kaip po pagalve laikomos santaupos

Kaip teigia profesorius, trečia problemų dalis yra lokaliai generuojamos aplinkos problemos, kurios priklauso nuo mūsų, kurias mes galime ir turime spręsti. „Tai – mūsų pačių kuriama oro ir vandens tarša. Sparčiai vykdomas fizinis ir cheminis dirvožemio alinimas, auga atliekų krūvos, vyksta miško ir pievų ekosistemų naikinimas. Gal ir galima džiaugtis augančiais saugomų teritorijų plotais Lietuvoje, tačiau tai labiau primena gamtos uždarymą į rezervacijas, tarp jų dažnai paliekant aplinkosauginį vakuumą. Sugriovus gamtinį karkasą, saugomos teritorijos tampa kaip po pagalve laikomos santaupos, kurias lėtai, bet užtikrintai graužia infliacija“, – sako mokslininkas.

Siekiant pasiekti užsibrėžtą ekologinio raštingumo ir tvarumo tikslą, pirmiausia reikalingas proveržis nacionaliniame švietime.

Profesorių stebina ir džiugina jaunos kartos ekologinis sąmoningumas, nors ir sunku suprasti, iš kur jis atsiranda, nes mūsų švietimo sistema tvarios elgsenos formavimui ir klimato kaitos temoms skiria itin mažai dėmesio. Ar mes tikimės mokykloje vaikus išmokyti tik puikiai skaityti, rašyti, skaičiuoti? Ar auginti laisvą žmogų, pasirodusį mylėti ir saugoti savo gimtinę ir, esant reikalui, ją ginti. Tikriausiai abu prioritetai yra geri, tik nesėkmingai įgyvendinami.

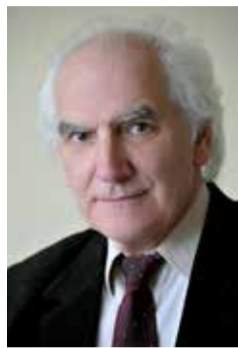
„Norint ugdyti aplinkai draugišką žmogų, pirmiausia mums reikia užsidedusių, aplinkai draugiškų mokytojų, kurie savo pavyzdžiu ir žiniomis skatintų auklėtinius. Tačiau kol kas tik demografinės šalies problemos ir jos nulemtas mokyklų bei mokinių skaičiaus mažėjimas dar maskuoja katastrofišką jaunų mokytojų trūkumą mokyklose“, – įsitikinęs profesorius.

Švietime svarbiausios – bendruomenės

Prof. E. Rimkus svarsto, kad galbūt po 30 metų švietimo sistema taps tokia pat globalizuota kaip ekonomika ar kultūra. Geriausi dalykų mokytojai iš užsienio mūsų vaikus galės mokyti nuotoliniu būdu, o lietuviai vaikai mokysis iš bet kurio pasaulio krašto: Palangos, Tenerifės ar Majamio. Tačiau ar tikrai tokia mokykla, kai mokiniai mokosi virtualiai iš virtualių knygų ir virtualių mokytojų, gali vadintis mokykla? Gal žinias ir galima suteikti įvairiais būdais, tačiau, profesorius manymu, mokyklos ir universitetai pirmiausia yra bendruomenės, kurios yra būtinos, norint formuoti identitetą, patriotizmą ir prisirišimą prie šalies.

„Ar namuose lietuviškai kalbantis moksleivis, gyvenantis Majamyje, bus pasirodęs aukotis dėl Lietuvos gamtinės aplinkos išsaugojimo? O Lietuvoje laikinai gyvenantis ir dirbantis italas? Pasaulio yra vis daugiau, o lietuvių – vis mažiau. Gal emigrantai padės spręsti demografines problemas, bet ar jie bus pasirodę saugoti ir ginti šią vietą?“, – klausia klimatologas.

Plėsti geoterminių išteklių naudojimą

Dr. Feliksas Zinevičius

Šių metų birželio 3 d. Klaipėdos universitete įvyko XI Lietuvos geotermijos asociacijos (LGA) konferencija. Jos dalyvius pasveikino Klaipėdos miesto meras Vytautas Grubliauskas, pažymėdamas, kad „po mūsų kojomis glūdi didžiulis turtas, ir ateities kartos mūsų nesupras, jei mes juo nepasinaudosime“.

Konferencijos metu perskaityti šeši pranešimai. LGA pirmininkas dr. Feliksas Zinevičius pranešime „LGA veikla ir gairės ateičiai“, apžvelgęs Klaipėdos geoterminės jėgainės atsiradimo istoriją ir jos veiklos rezultatus 2001–2017 metais, priminė, kad, jėgainei dirbant, vienos šilumos kilovatvalandės kaina Klaipėdos mieste buvo tarp mažiausių Lietuvoje. Deja, dėl neatsakingo valdininkų požiūrio į pavyzdinį žaliosios energetikos objektą ir prastos jo vadybos, 2017 metais jėgainė buvo sustabdyta, nors tuo metu vykdė du Europos bendrosios mokslinių tyrimų ir inovacijų programos „Horizontas 2020“ finansuojamus projektus.

Tačiau su tokia padėtimi nebuvo susitaisyta ir 2018 m. sausio 12 d. Lietuvos Respublikos Seimas priėmė Strateginę reikšmę nacionaliniam saugumui turinčių įmonių ir įrenginių bei kitų nacionaliniam saugumui užtikrinti svarbių įmonių įstatymo Nr. IX-1132 pakeitimą, kuriuo UAB „Geoterma“ priskirtas antros kategorijos nacionaliniam saugumui užtikrinti svarbios įmonės statusas. 2019 metais Seimo ir akademinės bendruomenės bendradarbiavimo grupės (pirmininkas – Luras Stacevičius), Lietuvos mokslininkų sąjungos (pirmininkas prof. dr. Jonas Jasaitis) ir LGA iniciatyva Seime buvo surengta konferencija, kurios rezoliucija skelbė: „Klaipėdos geoterminei jėgainei turi tapti geoterminės energijos mokslinių tyrimų ir gamybos centru, kurio pagrindinis tikslas – geoterminės energijos novatoriškų projektų panaudojimo energetikoje, balneologijoje, žemės ūkyje, žuivivaisijoje ir akvakultūroje, o perspektyvoje ir elektros energijos gamyboje bei kitose srityse kūrimas ir įgyvendinimas.“

LGA nuo 1995 m. dalyvauja kas penkerius metus rengiamuose Pasaulio geotermijos kongresuose. Naujasis kongresas dėl COVID-19 pandemijos metu numatytų suvaržymų įvyko 2021 m. Reikjavike, Islandijoje. Šiame (WGC2020+1) kongrese geoterminės aktualijos nagrinėtos net 25 teminėse sekcijose. Kongreso deklaracijoje skelbiama, kad „galimai iki 2030-ųjų geoterminio šildymo ir vėsinimo sektorius gali išaugti net trejopai, o iki 2050-ųjų geotermijos panaudojimo augimo potencialas šildymui ir šaldymui turi padidėti dešimteriopai. Vien elektros energijos gamyboje – aštuonis kartus“.

Šiuo metu pasaulyje įrengtų geoterminių elektrinių galia sudaro apie 18 GW, o geoterminės šilumos įrenginių – apie 110 GW. Čia reikėtų nepamiršti ir Nacionalinėje ener-

tinės nepriklausomybės strategijoje iškelto tikslo: „Lietuva turi tapti <...> geoterminės energijos technologijų ir <...> energetikos projektų įgyvendinimo centru.“

Prof. habil. dr. Saulius Šliaupos pranešime „Lietuvos geologija ir geotermija“ buvo pateiktos Lietuvos geologinė ir geoterminei situaciją iliustruojančios schemos: karštų mineralinių versmių vulkaninėse srityse geologinė schema, Lietuvos šilumos srauto žemėlapis, Baltijos regiono geologinis pjūvis, vandeninių horizontų schemos, vienam gręžinių dupletui tenkančio galingumo pasiskirstymas (iki 11 MW) Vakarų Lietuvos anomalijoje.

Antroje šio pranešimo dalyje autoriaus dėmesys buvo skirtas Klaipėdos geoterminei jėgainei, išmokoms pamokoms ir numatomoms perspektyvoms, vykdamas pagal programą „Horizontas 2020“ inicijuotą projektą „Laikina parama ekstremalių situacijų rizikai sumažinti“. Kuriant šią programą, dalyvavo dešimt Vakarų Europos mokslo institucijų, tarp jų ir atstovaujanti Lietuvai – Gamtos tyrimų centras ir AB „Geoterma“. Vienas pagrindinių šio projekto tikslų – išsiaiškinti hidraulinio spindulinio gręžimo technologijos taikymo galimybes geotermiuose gręžiniuose, siekiant didinti jų našumą. Klaipėdos jėgainės injekcinio gręžinio produktyvumui didinti buvo pasiūlytos ir išbandytos įvairios priemonės: iškreivinta gręžinio atšaka, vamzdinių valymas, inhibitoriai, spinduliniai gręžiniai ir sluoksniai. Visa tai suteikia tam tikrą efektą, bet ne tokį, kaip tikėtasi, todėl autorius siūlo imtis naujo gręžinio.

Sekliosios geotermijos atstovas Arūnas Mažintas pateikė pranešimą „Šilumos siurblių panaudojimo plėtra Lietuvoje“. Jis pažymėjo, kad geoterminiai šilumos siurbliai konkuruoja su šilumos siurbliais oras-oras ir oras-vanduo, tačiau konkurencinėje kovoje pamištam pagrindinis geoterminių šilumos siurblių privalumas – didesnis jų energinis efektyvumas. 10 kW saulės elektrinė gamina 9 500 kWh per metus žaliosios energijos, o tokios pat galios geoterminis šilumos siurblys – apie 20 000 kWh per metus. Nors deklaruojama, kad šilumos siurblio oras-vanduo naudingumas yra 1:3,5, tačiau faktiškai yra 1:2. Jei naudingumo santykis tėra 1:2,3, toks šilumos siurblys pagal anglies dvideginio emisijas priartėja prie dujinio katilo. Be to, palyginimuose dažnai pamiršamas ir kitas didelis geoterminių šilumos siurblių pranašumas – jie gali tiekti šaltį.

Pranešėjas pažymėjo, kad Lietuvoje įdiegtų šilumos siurblių suminė galia auga. Planuojama, kad 2023 m. ji padidės iki 160 MW. Tuo tarpu visoje Europoje jau yra įdiegti 1,7 mln. geoterminių šilumos siurblių.

Valstybės parama gyventojams, norintiems įsirengti šilumos siurblių savo namuose, buvo aptarta Aplinkos valdymo agentūros (APVA) departamento direktoriaus Jono Balkevičiaus pranešime „APVA veikla ir rezultatai“. Nurodęs investicijų šaltinius: Klimato kaitos programa, Europos Sąjungos struktūriniai fondai, Lietuvos aplinkos apsaugos investicijų fondas, Daugiabučių atnaujinimo programa, Modernizavimo fondas, pranešėjas supažindino su ketvirtus metus vykdoma programa, skirta neefektyvių katilų keitimui keturių tipų šilumos siurbliais (oras-oras, oras-vanduo, vanduo-vanduo, žemė-vanduo) arba granulinio biokuro katilu. 1–2 butų gyvenamuosiuose namuose APVA patvirtintas projektas turi būti įgyvendintas per 9 mėnesius, o kompensacija

Geotermijos konferencijoje. Iš kairės: svečias iš Vokietijos – dr. Peter Seibt, Klaipėdos meras Vytautas Grubliauskas, ilgametis LGA pirmininkas, dr. Feliksas Zinevičius, naujasis LGA pirmininkas, Klaipėdos universiteto rektorius, prof. Artūras Razbadauskas

išmokama per 60 dienų. 2022 metams yra skirta 25 mln. eurų investicijų. Per ketverius metus 4,54 mln. eurų finansavimas yra paskirtas 745 žemės šilumos siurblių sistemoms įrengti. Jų bendra galia – 9,32 MW.

Konferencijos svečias dr. Peter Seibt, GTN GmbH direktorius (Neubrandenburg, Vokietija) pranešimą „Geoterminės šilumos tiekimas, naudojant aukštos temperatūros šilumos siurblius“ skyrė šiuolaikinėms geoterminei energijos technologijoms, taikomoms Vokietijoje. Įgyvendinti projektai rodo, kad, jei geoterminio vandens debitas yra 50–150 m³/h, temperatūra – 40–80 °C, šilumos tinklų grįžtama temperatūra – 50–65 °C, grąžinimo į sluoksnį geoterminio vandens temperatūra – 20 °C, tai aukštos temperatūrinio šilumos siurblio galingumas yra 1–7 MW.

Šio pranešimo autorius glaudžius akademinis santykius su Lietuvos geologais ir LGA palaiko nuo pat Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo. Jis yra parengęs studijas geoterminių jėgainių statybai Vydmantuose, Šilutėje, Vilkaviškyje. Vokietijos Šverino ir Prenslo geoterminės jėgainės gali būti geru pavyzdžiu Vilkaviškio projektui įgyvendinti. Vilkaviškyje, esant geoterminio vandens debitui 150 m³/h, geoterminio vandens temperatūrai – 49 °C, šilumos tinklų duodamai temperatūrai – 80 °C, grįžtamai temperatūrai – 55–65 °C, šios jėgainės galingumas būtų 6 MW. Per vienerius metus būtų pagaminama 37 GWh šilumos.

„Lietuva turi gerą geoterminių potencialą!“ – tokiu apibendrinančiu teiginiu baigė pranešimą dr. P. Seibt.

Klaipėdos universiteto rektorius prof. dr. Artūras Razbadauskas pranešime „Klaipėda ir Klaipėdos universitetas tiesia ranką geotermijai“ daugiausia dėmesio skyrė universitete vykdomai akvakultūros tyrimų pro-

gramai ir balneologinių tyrimų rezultatams. Plėtojant akvakultūrą, naudotasi mėlynosiomis biotechnologijomis. Be to, pranešime paliesti jūrinės recirkuliacinės akvakultūros technologijos, probiotinių preparatų panaudojimo, akvapponikos klausimai. Naudojant dirbtinį jūros vandenį, kurio temperatūra – 29 °C, per penkis mėnesius užauginta 200 kg blyškiosios baltakojės krevetės produkcijos (vnt. – 20–30 g).

Balneologinių tyrimų metu buvo nustatytas teigiamas geoterminio vandens poveikis žmogaus fiziologiniams parametrams: kraujospūdžiui, pulsui, kvėpavimo dažniui, stuburo ir sąnarių judrumui, skausmui, raumenų jėgai ir bendrai savijautai. Naudotas iš Klaipėdos geoterminės jėgainės atsivežtas geoterminis vanduo, kurio druskingumas – 108 g/l, vonios temperatūra – 34,6 °C, procedūros trukmė – 15 minučių. Gauti unikalūs sveikatai svarbūs rezultatai. Žengtas didžiulis žingsnis medicininei balneologijai įsitvirtinant Lietuvoje.

Konferencijos pabaigoje LGA pirmininkas dr. Feliksas Zinevičius padėkojo visiems susirinkusiems už domėjimąsi temomis, pranešėjams – už pranešimų parengimą ir pristatymą. Aktyviausiems LGA nariams įteiktos padėkos. Įvyko naujos LGA valdybos rinkimai. LGA pirmininku išrinktas Klaipėdos universiteto rektorius prof. dr. Artūras Razbadauskas, nariais: dr. Ieva Kaminskaitė, Antanas Katinas, dr. Artūras Klementavičius, Arūnas Mažintas, Žygimantas Palaitis, dr. Feliksas Zinevičius. Konferencija užbaigta tokiu vaizdžiu apibendrinimu: „Numatoma, kad jėgainės atgaivinimu rūpinsis trys subjektai: Klaipėdos universitetas (pavadiname jį „galva“), Klaipėdos savivaldybė („širdis“) ir „Klaipėdos energija“ („kūnas“). Jei visam procesui vadovaus galva – viskas bus gerai.“

STUDIJŲ PROGRAMOS LIETUVOS UNIVERSITETUOSE

Viena paklausiausių ateities specialybių – aplinkos apsaugos specialistai

Pasaulis kiekvienais metais vis labiau pripažįsta, kad aplinkosaugos iššūkiai, tokie kaip klimato kaita, aplinkos būklės blogėjimas, netvarus vartojimas, gamtinių išteklių trūkumas, daro didžiulę žalą tiek pasaulio ekonomikai, tiek ir žmonių

sveikatai. Remiantis Europos ir JAV darbo statistikos duomenimis, prognozuojama, kad aplinkos apsaugos specialistų paklausa iki 2030 m. augs apie 10 proc. ir šis augimas bus spartesnis, lyginant su kitų profesijų vidurkiu.

Viena paklausiausių ateities specialybių – aplinkos apsaugos specialistai

Rūpestis ir valstybei, ir verslui

„Aplinkos sektoriaus plėtos perspektyvos rodo didėjančią aplinkosaugos specialistų paklausą šiame sektoriuje, kurie savo profesines žinias gali pritaikyti valstybės, visuomenės ir verslo poreikiams, taip tarpininkaudami tarp valstybinių institucijų, privačių įmonių ir nevyriausybinių organizacijų, prisidedančių prie darnios, aplinką tausojančios ir išsilavinusios visuomenės kūrimo“, – teigia Vytauto Didžiojo universiteto (VDU) Aplinkotyros katedros vedėjas profesorius Audrius Dėdelė. Anot jo, vienas iš svarbiausių iššūkių Europos Sąjungoje (ES) yra integruoti darnų vystymąsi į įvairias ES strategijos dalis, siekiant kurti atsakingą požiūrį į tvarų gamtos išteklių valdymą, darnią gamybą ir vartojimą, biologinės įvairovės apsaugą ir ekosistemų paslaugas.

„Lietuva taip pat yra įsipareigojusi gerinti aplinkos būklę ir numaćiusi šalies aplinkos apsaugos viziją iki 2050 m. bei jos įgyvendinimo tikslus, kurie apima keturias pagrindines aplinkos apsaugos politikos sritis, susijusias su aplinkos kokybės gerinimu, darniu gamtos išteklių naudojimu ir atliekų tvarkymu, ekosistemų išsaugojimu ir klimato kaitos keliamų aplinkos pokyčių švelninimu. Siekiant įgyvendinti nacionalinius ir tarptautinius darnaus vystymosi ir aplinkos apsaugos tikslus, griežtėja aplinkos apsaugos reikalavimai pramonei ir gamybos įmonėms. Vartotojai vis dažniau atkreipia dėmesį, kaip ir iš ko produktas pagamintas, kas yra gamintojas, kokia jo reputacija“, – sako prof. A. Dėdelė.

Aštrėjant globalioms ir vietinėms aplinkos problemoms, aplinkosauginių aspektų įtraukimas į kasdienę veiklą yra aktualus kiekvienai įmonei ar organizacijai. Gamintojo socialinė atsakomybė tampa šiuolaikinių organizacijų kultūros ir konkurencingumo dalimi.

Rengia visapusiškus specialistus

Sudėtingoms aplinkos apsaugos situacijoms valdyti reikia optimalių mokslu ir geriausia praktika grįstų sprendimų, derinančių aplinkosaugos, ekonominius ir socialinius visuomenės vystymosi aspektus.

Studentų – būsimųjų aplinkosaugos specialistų praktika

Dėl šių priežasčių didėja aplinkos apsaugos specialistų poreikis tiek valstybės ar savivaldybių institucijose, tiek privačiose pramonės, energetikos ir kitų sektorių įmonėse ar organizacijose. Šiuo metu aplinkosaugos specialistų poreikį gali patenkinti VDU Gamtos mokslų fakultete vykdoma Aplinkotyros ir aplinkos apsaugos bakalaurų studijų programa, kuri rengia specialistus, gebančius dirbti aplinkos ir tarpdisciplininių mokslinių tyrimų srityse, turinčius žinių ir įgūdžių priimti darnaus vystymosi principus atitinkančius sprendimus, derinančius aplinkos, sveikatos, verslo ir socialinius interesus.

Aplinkos tyrimai vykdomi aukščiausio lygio laboratorijose, kuriose skirtingos mokslininkų grupės, susidurdamos su aktualiausiais šių dienų aplinkos apsaugos iššūkiais, ieško sprendimų mažinti neigiamų aplinkos veiksmų poveikį aplinkai ir žmonių sveikatai. Mokslininkai intensyviai tyrinėja klimato kaitos problematiką ir pagrindines priemones, kurios labiausiai gali prisidėti prie klimato kaitos lėtėjimo.

VDU Aplinkotyros katedros mokslininkų vykdytas projektas, siekiant atkreipti visuomenės dėmesį į mažiau taršias transporto priemones ir skatinti gyventojus rinktis

darnesnius kelionės būdus, atskleidė, kad tik apie 11 proc. didžiųjų Lietuvos miestų gyventojų renkasi tokius kelionės būdus, kaip ėjimas pėsčiomis ir važiavimas dviračiu. Tuo tarpu daugumoje Europos šalių šie kelionės būdai sudaro nuo 25 iki 35 proc. Siekiant skatinti darnų judumą, labai svarbu užtikrinti optimalų dviračių takų tinklą visame mieste. Pavyzdžiui, šiuo metu Kaune vyksta intensyvi dviračių takų plėtra, o esami dviračių takai jau viršija 100 kilometrų.

Aplinkosaugos katedroje vykdomas tarptautinis „Athlete“ projektas, kuriame dalyvauja Kauno miesto vaikai. Projekto metu planuojama nustatyti kompleksinę ekspoziciją (transporto oro teršalų, UV spinduliuotės, tabako dūmų, mitybos, socialinių veiksmų ir miesto parkų), priklausomai nuo vaiko socialinės grupės, poveikį fizinei raidai, astmai, alergijoms ir psichologinės raidos sutrikimams, ir sukurti bendras aplinkos ekspozicijas bei sveikatos duomenų bazes.

Praktika – aplinkai ir bendrakursiams pažinti

VDU aplinkotyros ir aplinkosaugos specialybės studentai jau nuo pirmo kurso turi galimybę dalyvauti ekspedicinėse praktiko-

se, kurios vyksta įvairiose Lietuvos vietose. Praktikos metu ugdomas studentų holistinis požiūris į aplinką ir atskirų aplinkos komponentų sąveiką. Studentai įgyja gebėjimus planuoti ir organizuoti aplinkos ir atskirų jos komponentų (tokių kaip oras, vanduo, dirvožemis, augalija, gyvūnija) stebėjimus bei tyrimus, vertinti jų būklę bei analizuoti šių komponentų tarpusavio ryšius, numatyti šiuolaikiškas aplinkos tvarkymo priemones, vertinti šių priemonių efektyvumą.

Studentų laukia ir geologijos praktika, kurios metu aplankomi keturi didžiausi ir įspūdingiausi Lietuvos karjerai, geomorfologijos praktika Aukštaitijos nacionaliniame parke, kompleksinės aplinkotyros praktika. Studentai renka vandens, dirvožemio, oro mėginius, analizuoja aplinkos užterštumą, vyksta į pramonės objektus, teršalų valymo įrenginius, aplinkos kokybę kontroliuojančias įstaigas, kuriose susipažįsta su savo specialybe ir būsimomis darbo vietomis, atsinaujinančia energetika, atliekų tvarkymu ir kitomis aplinkos išsaugojimui svarbiomis technologijomis. Po lauko darbų kiekvienas vakaras pavirsta į smagią vakaronę ir vienas kito pažinimo laiką – žaidimus, dainas ir dalinimąsi dieną patirtais įspūdžiais.

Studijų programoms – aukščiausias įvertinimas

2022 metais VDU aplinkotyros studijų krypties bakalaurų ir magistrantūros programos buvo įvertintos tarptautinės ekspertų komisijos iš Ispanijos, Latvijos, Estijos ir Lietuvos. Abi studijų programos – bakalaurų programa „Aplinkotyra ir aplinkos apsauga“ ir magistrantūros programa „Aplinkosaugos organizavimas“ – gavo aukščiausius balus septyniose vertinimo srityse. Pasak VDU Aplinkotyros katedros vedėjo profesoriaus A. Dėdelės, ekspertų grupė liko sužavėta stipriu bendradarbiavimu tarp studijų programos darbuotojų, socialinių partnerių ir absolventų: „Dėstytojai palaiko glaudžius ryšius su socialiniais partneriais, užtikrindami akademinį tyrimų suderinimą su verslo tendencijomis ir rinkos lūkesčiais. Socialiniai partneriai su studentais bei dėstytojais dalijasi informacija, skatina bendrus mokslinių tyrimų projektus, kviečia atlikti praktiką ir pajusti būsimos profesijos žavesį.“

Teisininko profesija šiandienos išbandymų kontekste

Teisė – viena seniausių ir giliausių tradicijas turinčių mokslo šakų, o šiandienos įvykių kontekste ji kaip niekada yra aktuali. Koks teisininkų vaidmuo, sprendžiant didžiausias visuomenės problemas karo, pandemijos laikotarpiu? Koks teisininko profesijos likimas? Apie profesinius iššūkius, akademinį gyvenimą ir konstitucines, tarptautines ir Europos Sąjungos teisės aktualijas kalbasi Vilniaus universiteto (VU) Teisės fakulteto dėstytoja dr. Dovilė Pūraitė-Andrikiene ir studentė Monika Šukytė.

Bendriems darbams suvedė Europos Sąjungos teisė

Kolegiškas ryšys tarp VU Teisės fakulteto studentės M. Šukytės ir dėstytojos dr. D. Pūraitės-Andrikiene užsimezgė, studentei

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto dėstytoja dr. Dovilė Pūraitė-Andrikiene ir studentė Monika Šukytė. Tado Kazakevičiaus nuotr.

būnant antrame kurse, Europos Sąjungos (ES) teisės pagrindų seminarų metu. Būtent dėl šių seminarų vėlesniuose studijų kursuose M. Šukytė pasirinko gilintis į tarptautinės ir ES teisės šaką. „Jau nuo pirmųjų seminarų su grupės kolegomis vienbalsiai sutarėme, kad mums labai pasisekė, jog šį dalyką dėsto būtent gerb. Dovilė, kadangi visi tiesiog mėgavomės dalyvavimu užsiėmimuose ir juose tvyranti akademinė atmosfera. Tuomet dar neįsivaizdavau, kad teks garbė būti ir kolegėmis, o būtent taip ir įvyko antro kurso pabaigoje, kai tapome kolegėmis Lietuvos socialinių mokslų centro Teisės institute“, – pasakoja M. Šukytė.

„Kai sužinojau, kad Monika nori dirbti šioje įstaigoje, rekomendavau ją įdarbinti, nes prisiminiau kaip labai aktyvią, smalsią ir

Teisininko profesija šiandienos išbandymų kontekste

■ Atkelta iš 6 p.

stropią studentę“, – pasakoja dr. D. Pūraitė-Andrikiene. Pasak M. Šukytės, įdomiausia ES teisės pagrindų seminaruose buvo suvokti ES koncepciją, struktūrą ir kompleksiskumą. Juose studentai kartu su dėstytoja ne tik nagrinėja įvairias ES teisės temas, bet ir diskutuoja apie šiandienos aktualijas, pavyzdžiui, karą Ukrainoje ir šio proceso sąsajas su ES teise. „Ukraina šiuo metu kovoja ne tik už savo, bet ir už visos Europos ateitį, už europines vertybes. Neseniai įvykusios apklausos duomenys parodė, kad didžiųjų ES šalių gyventojai tvirtai remia Ukrainos narystę ES. Tai suteikia vilčių, kad šis procesas bus greitesnis, nei tikėtasi.

Pirmieji žingsniai teisės pasaulyje

Tiek M. Šukytės, tiek dr. D. Pūraitės-Andrikiene istorija, pasirenkant teisės studijas, – panaši. Joms sekėsi humanitariniai mokslai – lietuvių, užsienio kalbos, istorija. Be to, abi norėjo pasirinkti praktišką specialybę, kurią būtų galima plačiai pritaikyti ir kurios žinios praverstų įvairiose gyvenimo srityse. „Nors, renkantis teisės studijas, šiek tiek gąsdino mitai apie tai, kad tai yra „sausas“ mokslas, kur reikės atmintinai „kalti“ kodeksus, dabar galiu užtikrintai pasakyti, kad šie mitai net menkiausia dalimi nepasitvirtino. Man asmeniškai nėra nieko įdomiau už teisę, tai nuostabus ir gyvas instrumentas, darantis įtaką visoms valstybės ir

asmens gyvenimo sritims“, – mitus apie teisę paneigia dr. D. Pūraitė-Andrikiene.

M. Šukytę žengti teisės keliu taip pat įkvėpė jos autoritetas – tėtis, teisininkas Raimondas Šukys: „Visą gyvenimą iš arti regėjau darbštaus, atkaklaus teisininko sėkmės istoriją. Galiu drąsiai teigti, kad be jokių skatinimų pasirinkau studijuoti teisę pati, tačiau būtent Vilniaus universitetą pasirinkti paskatino tėtis. Tai buvo tarytum natūralu – juk Vilniaus universitetas – geriausias Lietuvoje ir užsitarnavęs solidžią vietą pasaulyje.“

Dr. D. Pūraitės-Andrikiene karjera visą laiką buvo neatsiejama nuo mokslinės veiklos ir dėstyto. Baigusi studijas, ji pradėjo dirbti Konstituciniame Teisme, tuo pat metu rengė ir daktaro disertaciją. Darbo patirtis

teisme lėmė, kad ji iki šiol tęsia konstitucinės teisės mokslo tyrimus, taip pat tyrimus įvairiais žmogaus teisių klausimais.

Teisės fakultete dr. D. Pūraitė-Andrikiene dėsto ne tik konstitucinę teisę, bet ir ES teisės pagrindus. Kaip sako pati, jai labai patinka mokslininko ir dėstytojo darbų dermė. „Dėstant man svarbu ne tik perduoti žinias, bet ir suteikti studentams pasitikėjimo savo jėgomis, kad jie gali tomis žiniomis pasinaudoti. Patinka įkvėpti, sudominti analizuojamais klausimais. Dėstydamas tobulėju pati: kartais diskusijose su studentais iškyla tokių klausimų, į kuriuos neturiu vienareikšmio atsakymo. Tai paskatina geriau įsigilinti į nagrinėjamus klausimus. Mokydamas kitus, išmoksti svarbiausia pamoką, kad ir pats visada būsi mokinyš“, – pasakoja ji. ■

Kino industrijoje itin svarbus yra originalumas Pokalbis su VGTU doc. Inesa Kurklietyte

Pastaraisiais metais vis labiau populiarėja kino industrija. Tiesa, dėl pasaulio sukauščiusios pandemijos, šios industrijos plėtra, kaip ir daugelio kitų, buvo sustojusi. Dabar, kai gyvenimas pamažu grįžta į įprastą ritmą, ne tik daugėja festivalių, koncertų, spektaklių, bet ir sukuriama daugiau kino filmų. Prisidedant prie pastarųjų kūrimo, kyla tam tikrų iššūkių – reikia ne tik spręsti sudėtingus įgarsinimo, apšvietimo ar techninio organizavimo klausimus, bet ir išmanyti kūrybinių projektų rengimą ir valdymą, muzikos verslą ar renginių rinkodarą.

Kuo išskirtinė kino industrija?

Tai yra viena jauniausių ir perspektyviausių kūrybinių industrijų. Kino menui kiek daugiau nei šimtas metų. Tačiau išsiplėtojusi kino industrija šiandien įtraukia pačių įvairiausių profesijų specialistus visame pasaulyje. O internetinis ryšys leidžia šią mėgstamą pramogą pasiekti visur ir visada.

Kaip atrodo darbas kino aikštelėje ir už jos ribų?

Kino aikštelė yra panaši į tobulą skruzdėlyną. Kiekvienas žino savo funkcijas ir vykdo jam paskirtas užduotis. Tai yra didelis orkestras, kur kiekvieno partija yra labai svarbi, ar tai būtų aikštelės lokacijų asistentas, ar aktorius profesionalas. Kartais filmavimo aikštelėje vienu metu dirba keli šimtai žmonių. Tai reikalauja didelio profesionalumo ir vadybos įgūdžių. Vis dažniau į kino aikštelę įtraukiami ir naujų technologijų žinovai. Džiugu, kad VGTU rengia renginių inžinerijos specialistus. Jie gali rasti savo karjeros

Inesa Kurklietyte. Vytauto Labučio nuotr.

kelių ir jį vystyti kino industrijoje.

Kokių įgūdžių reikia turėti, norint prisidėti prie kino industrijos kūrimo ir populiarinimo?

Pasirinkus profesiją, svarbiausia būti geriausiu savo srities specialistu. Labai svarbi kino industrijos dalis yra jo sklaida. Čia savo profesiją suranda kūrybiški komunikacijos specialistai, kurie rengiami ir VGTU.

Kokie pagrindiniai kriterijai, reikalingi, norint sukurti gerą filmą?

Įdomi idėja, puikus scenarijus, stipri ir kūrybiška komanda, didelė kantrybė ir

užsispyrimas įgyvendinti sumanymą. Taip pat – lašelis sėkmės.

Pandemija ir kino industrija. Koks buvo poveikis?

Pandemija kino industriją stipriai sukrėtė. Daug kūrybinių grupių nutraukė arba atidėjo pradėtus filmavimus. Tačiau daug ko ir išmokome. Specialistai pradėjo bendrauti nuotoliniu būdu. Taip atsirado galimybė į kino gamybos procesą įtraukti tolimiausių šalių specialistus. Šiandien kino žiūrovai vėl pratina grįžti į kino teatrus, tačiau priešpandeminis kino teatrų lankymo lygis dar nepasiekta. Tikėkimės, kad žiūrovai sugrįš į kino teatrus, o kino industrija atsigaus.

Koks universiteto indėlis, plėtojant kino industriją?

VGTU rengia įvairių sričių kūrybinių industrijų specialistus, kurie gali savo žinias plačiai pritaikyti kino industrijoje. Rengiami komunikacijos ir renginių inžinerijos specialistai, kurie gali kurti kino srities technologines inovacijas. Studijų proceso metu dėstomi tokie svarbūs dalykai, kaip: scenarijaus rašymas, medijų gamyba, prodiusavimas ir daugelis kitų. Skatinamos studentų iniciatyvos dalyvauti įvairiuose kino projektuose ir kituose šios industrijos renginiuose.

Kokie buvo įdomiausi projektai, įgyvendinti kartu su studentais?

Mūsų universitetas jau kitais metais taps tarptautinių kūrybinių kino dirbtuvių „Vasaros media studija“ partneriu. Studentai turės galimybę įsiliesti į tarptautinių filmavimo komandų darbą Neringoje, kurdami

VGTU studentai. VGTU archyvo nuotr.

trumpametražius filmus, padedant garsiems kino profesionalams. Šiam projektui vadovauju jau 22-us metus. Sukaupia didelę kūrybinę patirtis. Mano vadovaujamas Audiovizualinių menų industrijos inkubatorius rengia ir kitus edukacinius kino projektus moksleiviams, studentams ir jauniems profesionalams. Viena jų – „Nordbaltic Incubator. Dokumentinė Klaipėda“ sėkmingai dalyvavo ir VGTU Pramogų industrijų katedros studentės. Mano režisuoto filmo „Drugelio širdis“ nacionalinėje premjeroje savanoriavo ir praktikavosi per dvidešimt šios katedros studentų.

Kaip kino industrija atrodys po penkerių ar dešimties metų?

Į kino kūrėjų gretas įsitraukia vis daugiau jaunų profesionalų, turinčių technologinių žinių ir galinčių kurti inovatyvų produktą. Ateities kiną matau su pačiomis naujausiomis technologijomis, tačiau idėjos originalumas bei aktualumas išliks visada. ■

Kaip žmonių darbą pakeis robotai?

Technologijos yra neatsiejama kiekvieno žmogaus gyvenimo dalis, palengvinanti kasdienybę. Pagrindines namų tvarkytojos funkcijas atlieka skalbyklė ar indaplovė, tvarką bei švarą palaikyti padeda robotas, veją kieme pjauna žoliapjovė-robotas, o ligoninėse ar slaugos namuose aptarnaujantį personalą vis dažniau keičia robotai humanoidai. Tai tik keletas prietaisų pavyzdžiai, be kurių kasdienis gyvenimas – sunkiai įsivaizduojamas. Tačiau pastariesiems sukurti inžinieriai dirba ne vienerius metus. Čia svarbų vaidmenį atlie-

ka mechatronikos ir robotikos specialistai, kuriuos rengia Vilniaus Gedimino technikos universiteto (VGTU – VILNIUS TECH) Mechanikos fakultetas.

Technologijos keičia žmonių darbą

Pasak VGTU Mechatronikos, robotikos ir skaitmeninės gamybos katedros vedėjo prof. dr. Vytauto Bučinsko, technologijos vis sparčiau besivystant, žmonės nori naudoti prietaisus, kurie sumažintų rankų darbą. „Čia į pagalbą ateina mechatronikos ir

robotikos specialistai, kurių pagrindinės skiriamosios savybės – smalsumas, darbštumas, kantrumas ir įžvalgumas. Šios srities atstovai prisideda prie mašinų ir robotų kūrimo, gebančių organizuoti darbą ir priimti sprendimus. Specialistams belieka prietaisus prižiūrėti ir tobulinti“, – teigia profesorius. Jis pažymi, kad, studijuojant mechatronikos ir robotikos programą, besimokantieji ne tik supras mechatroninių sistemų ir robotų programinio valdymo teoriją, išmoks

VGTU Mechatronikos, robotikos ir skaitmeninės gamybos katedros vedėjas, prof. dr. Vytautas Bučinskas

■ Nukelta į 8 p.

Kaip žmonių darbą pakeis robotai?

■ Atkelta iš 7 p.

programuoti, bet ir kurs naujus gaminius, gebės atpažinti ir pašalinti problemas šiose sistemose.

Galimybė įgyti tarptautinės patirties

Mechatronikos ir robotikos specialistų karjeros galimybės tiek Lietuvoje, tiek užsienio šalių darbo rinkoje – itin plačios. Tarpdisciplininės žinias įgiję specialistai gali

dirbti inžinerinės pramonės bei transporto įmonėse, projektuoti savivaldžius automobilius, dirbti įmonėse, kurių gamyba yra susijusi su kosmoso inžinerija ar karo pramone, lengvosios pramonės ar aptarnavimo sferoje.

Dirbtinio intelekto taikymas – prioritetų sąrašas

Pasak eksperto, dirbtinis intelektas yra ateities technologija, kurios taikymas skatina pramonės augimą ir rinkų plėtrą. Specialistų, išmanančių DI, darbo rinkoje stinga, o tech-

nologijoms vystantis, jų trūkumas tik didės. Todėl specialistus reikia rengti dabar. Tam skirta **tarpkryptinė inžinerinė studijų programa – Taikomasis dirbtinis intelektas**. Studijų programos universalumas suteikia galimybę suvokti DI algoritmų pritaikomumą, ugdo studentų gebėjimą taikyti mašininio mokymo ar vaizdų atpažinimo žinias, projektuojant ir kuriant naujus intelektinius produktus, priimančią pažangius sprendimus ateities gamyboje.

VGTU studentai – būsimieji robotų kūrėjai

IŠKILIOS ASMENYBĖS

Ižvalgusis Baltijos jūros tyrėjas

Bronislava Kisieliene

Lietuvos mokslų akademijos tikrasis narys, profesorius habilituotas mokslų daktaras, geografai, geologas, okeanologas Vytautas Gudelis gimė 1923 m. liepos 17 d. Kaune, Lietuvos kariuomenės gydytojo Kazimiero Gudelio ir Monikos Šiškaitės-Gudeliene šeimoje. Mokslininkas gyvenimo kelyje sutiko savo didžiąją meilę – Baltiją – ir to pakako, kad šešiams dešimtmečiams būtų atsidėta Baltijos jūros, jūros krantų, pajūrio kopų dinamikos tyrimams. 2017 m. liepos 17 d. Vytauto Gudelio gyvybė užgeso. Ateinančiais metais minėsime akademiko 100-ąsias gimimo metines.

Būsimasis mokslininkas nuo vaikystės domėjosi tolimų kraštų geografija, susirašinėjo su kitų šalių gamtininkais, keliautojais, buvo įstojęs į jūrų skautus. 1939 m. žurnale „Kosmos“ jis paskelbė pirmąjį savo straipsnelį geografijos tematika „Naujosios Gvinėjos šerdis“. 1930–1941 m. mokėsi Panevėžio berniukų gimnazijoje, o 1941-aisiais pradėjo geologijos studijas Vilniaus universitete. Vokiečiams uždarius universitetą, nuo 1943 m. dirbo Lietuvos geologijos tarnyboje. 1944–1947 m. Vilniaus universitete studijavo geografiją. 1947–1950 m. buvo šio universiteto Geologijos ir Fizinės geografijos katedrų vyresnysis dėstytojas.

1951 m. V. Gudelis paskirtas tuometinio Lietuvos TSR mokslų akademijos Geologijos ir geografijos instituto moksliniu sekretoriumi, sektoriaus vadovu, vėliau – Geografijos skyriaus vadovu, Geografijos instituto direktoriumi. 1954 m. apgynė geologijos ir mineralogijos mokslų kandidato disertaciją „Baltijos jūros geologinė raida vėlyvaja-me glaciale ir postglaciale Lietuvos TSR ir Kaliningrado srities ribose“. 1956 m. jam suteiktas vyresniojo mokslinio bendradarbio vardas. 1959 m. V. Gudelis tapo Valstybinės premijos laureatu. 1968 m. apgynė geografijos mokslų daktaro disertaciją „Pabaltijo reljefas ir kvartero dariniai“. 1969 m. V. Gudeliui suteiktas profesoriaus vardas. 1980 m.

Akademikas Vytautas Gudelis (2001)

mokslininkas išrinktas Lietuvos mokslų akademijos nariu korespondentu, 1994 m. – tikruoju nariu (akademiku).

V. Gudelis buvo ne tik geografai, bet ir geologas. Jo moksliniai barai – įvairiašakiai. Publikacijos apima apie 15 mokslų krypčių. Jis pirmasis Lietuvoje pradėjo kompleksinius Baltijos jūros geologijos, krantotyros, eolodinamikos ir neotektonikos tyrimus, o vėliau šiuos darbus sujungė su ekologija. Dalyvavo formuojant lietuviškosios geografijos kraštovarkos pagrindus. Dar 1960 m. V. Gudelis sudarė pirmuosius Pabaltijo ir Lietuvos neotektoninius žemėlapius, paskelbė Kuršių marių nuosėdų ir Baltijos jūros dugno reljefo žemėlapius. Išleido didelius veikalus: „Baltijos jūra“ (1960) ir „Kuršių nerija“ (1970).

Ilgamečių tyrimų rezultatai paskelbti kolektyvinėse monografijose: „Baltijos jūros geologija“ (1976 m. – rusų kalba, 1982 m. – lenkų kalba) ir „Baltijos jūros kvartero istorija“ (1979 m. – anglų kalba kartu su L. K. Königssonu). 1998 m. išleido monografiją „Lietuvos ižūris ir pajūris“.

Dideli V. Gudelio nuopelnai, kuriant lietuvišką geografijos ir geologijos terminiją. Tai rodo ir jo parengti leidiniai: „Geologijos ir fizinės geografijos terminų žodynas“ (1956 m. – rusų ir lietuvių k.), „Geologinių terminų žodynas“ (1953 m. – šešiomis kalbomis: lietuvių, rusų, vokiečių, anglų, prancūzų, lenkų), „Jūros krantotyros terminų žodynas“ (1993 m. – lietuvių, rusų, vokiečių, anglų k.). Parengė unikalų leidinį „Lietuvos pajūrio žvejų marinistikos įvardai“ (2006).

1963–1982 m. profesorius buvo žinomo tarptautinio Baltijos jūros geologijos ir geografijos mokslinio leidinio „Baltica“ sudarytojas ir redaktorius. 1960 m. išleisti jo redaguoti mokslų darbų rinkiniai (anglų k.), skirti XIX tarptautiniam geografų kongresui Stokholme ir Tarptautinio geologų kongreso XXI sesijai Kopenhagoje.

1958–1990 m. V. Gudelis redagavo mokslinį leidinį „Geografijos metraštis“ (27 tomas), dirbo daugelio kitų leidinių redakcinėse kolegijose: „Mažoji lietuviškoji tarybinė enciklopedija“ (1–3 tomai), „Lietuviškoji tarybinė enciklopedija“ (1–12 tomai), „Lietuvos TSR mokslų akademijos darbai. B serija: Chemija, technika, fizinė geografija“ (1981–1989 m.), „Moksliniai pranešimai“ (1–11 ir 14–15 tomai). Buvo populiarių leidinių – „Mūsų gamta“, „Mūsų girios“ ir kt. redakcinių tarybų ir kolegijų nariu. Mokslininkas rašė pratarms knygoms, albumams, vertė į lietuvių kalbą mokslų knygas ir straipsnius, recenzavo leidinius.

Apie Lietuvos jūros tyrinėtojų ir paties V. Gudelio pasiekimus buvo minėta daugybėje tarptautinių kongresų ir simpoziumų. Jis lankėsi Suomijoje, Švedijoje, Lenkijoje, Vokietijoje. Lundo, Turku, Helsinkio ir Upsalos universitetuose skaitė Baltijos jūros geografijos ir geologijos paskaitas. Daug kalbų mokantis mokslininkas buvo kviečiamas į įvairias tarptautines mokslų organizacijas. 1961 m. Varšuvoje V. Gudelis tapo Tarptautinės sąjungos kvarterui tirti (INQUA) ir jos komisijų nariu korespondentu, vėliau – Tarptautinės geofizikų ir geodezininkų

sąjungos Holoceno komisijos nariu, įvairių užsienio mokslų organizacijų dalyviu.

Visą savo gyvenimą V. Gudelis dirbo pedagoginį darbą. Profesorius išugdė didelį būrį mokslininkų, dabar gerai žinomų specialistų. Vadovaujant V. Gudeliui, buvo parengtos 27 disertacijos geologijos ir geografijos mokslų kandidato (daktaro) laipsniui įgyti. Profesorius buvo aktyvus geografijos ir gamtos mokslų žinių skleidėjas, jūros krantų dinamikos tyrinėjimo mokyklos įkūrėjas ir vadovas, žemės plutos naujausių judesių (neotektonikos) tyrimų pradininkas Lietuvoje, savo darbais pelnęs tarptautinį pripažinimą. Įvertindamas mokslininko veiklą, tiriant Baltijos jūrą ir jos krantus bei plėtojant tarptautinį mokslinį bendradarbiavimą, 1992 m. Upsalos universitetas V. Gudeliui suteikė garbės daktaro vardą. 1995 m. jis išrinktas Europos Sąjungos krantų apsaugos asociacijos (EUCC) garbės nariu.

V. Gudelio autorystei priklauso apie septyni šimtai mokslų darbų, paskelbtų Lietuvos ir užsienio šalių mokslų leidiniuose bei periodikoje. Mokslų darbai suregistruoti 1994 m. Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos išleistoje bibliografijos rodyklėje „Vytautas Gudelis“ (sudarytoja – Bronislava Kisieliene). V. Gudelio gyvenimas ir mokslinė veikla atskleista 2011 m. išleistoje monografijoje „Akademikas Vytautas Gudelis“ (sudarytojas ir mokslinis redaktorius – Algimantas Grigelis). V. Gudelio rankraštinių archyvas saugomas Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos Rankraščių skyriuje, fonde F323. Tai itin vertinga Lietuvos geologijos ir geografijos paveldo dalis: rankraščiai, paskaitų konspektai, vertimai, tarnybiniai dokumentai, konferencijų, komisijų medžiaga, fotografijos, laiški, raštai, atvirukai, asmens dokumentai.

Artėjant V. Gudelio gimimo šimtmečiui, akademinė bendruomenė tikisi naujų renginių ir aktyviai prisidės juos organizuojant. *Autorė yra LMA Vrublevskių bibliotekos bibliografė. Ji dėkoja akad. Algimantui Grigeliui už pagalbą, rengiant šį straipsnį.*

Povilas Jegorovas

Birželio 29 d. žinomam Lietuvos esperantininkui, Mažosios Lietuvos tyrinėtojiui, aktyviam visuomenės veikėjui Vytautui Povilui Šilui sukako 85-eri. Gražus jubiliejus ir puiki proga apžvelgti jo gyvenimo kelią ir nuveiktus darbus.

Vytautas Šilas gimė 1937 m. birželio 29 d. Šiauliuose, nuo 1948-ųjų gyvena Vilniuje. 1967-aisiais baigė Vilniaus universiteto Fizikos fakultetą ir įgijo radiofiziko profesiją. Ilgus metus dirbo tuometėje Radijo komponentų gamykloje, vėliau tapusioje AB „Vingis“.

Nors Vytautas – inžinierius ir neturi

formalaus humanitarinio išsilavinimo, jis daugiausia nuveikė būtent humanitarinėje srityje. Visą gyvenimą V. Šilą lydėjo ir tarpusavyje konkuravo dvi veiklos sritys – tarptautinė esperanto kalba ir Mažoji Lietuva. Abiejose padaryta labai daug. Šiame straipsnyje apžvelgsiu tik vieną V. Šilo veiklos pusę – esperantišką. Šia tarptautine

kalba jis susidomėjo 1956 m., tarp savo dėdės Antano Šilo knygų atradęs Adolfo Klimo esperanto kalbos vadovėlį. Nuo to laiko ši kalba ir esperantininkų veikla jį lydi nuolat. Lietuvos esperantininkai gali didžiulius savo gretose turėdami tokį žmogų. Jam išstisus dešimtmečius teko dirbti sovietmečiu, kai

■ Nukelta į 9 p.

Vytautui Šilui – 85-eri

Vytautas Šilas

■ Atkelta iš 8 p.

dalyvauti esperantininkų veikloje buvo labai nepalankus dalykas, nes 1940 m. kartu su okupacija į Lietuvą buvo atneštas ir neigiamas esperantininkų vertinimas. Blogiausiu atveju jie buvo laikomi „liaudies priešais“, o geriausiu – įtartinais asmenimis. Esperantininkų veiklai buvo trukdoma, nors ir neįžiūrėta politinių motyvų.

Dirbant tokomis aplinkybėmis, Vytautui ir jo kartos žmonėms teko saugotis, kad nebūtų pakenkta ir taip tuometinės valdžios nemėgstamam esperantininkų sąjūdžiui. Tačiau jam pavyko nuveikti gana daug ir daugelį dalykų padaryti pirmą kartą – ne tik Lietuvoje, bet ir visoje tuometėje sovietinėje imperijoje. 1964 m. jis suorganizavo 3-iąją Pabaltijo esperantininkų stovyklą Veisiejuose, kurios metu pasiūlė dvi miestelio gatves pavadinti Esperanto ir L. Zamenhofo vardais. Tiesa, vėliau valdžios nurodymu

Esperanto gatvės pavadinimas buvo panaikintas, tačiau šios kalbos kūrėjo vardas Veisiejuose išliko.

1967 m. V. Šilas Kaltanėnuose (Ignalinos r.) organizavo alternatyvią, jaunimui skirtą esperantininkų stovyklą, kuri tapo visos tuometės Sovietų Sąjungos jaunimo esperantininkų stovyklų pradžia. Bet dar daug anksčiau (1961 m.) jis Vilniuje įkūrė pirmąjį jaunimo esperantininkų klubą „Juneco“ („Jaunystė“), sėkmingai gyvuojantį iki šių dienų, kuriam pats vadovavo ilgus metus. Suprato skirtingų kartų poreikius, mokėjo dirbti su jaunimu. Vytautui pavyko pasiekti, kad Lietuvoje būtų išleistos dvi vinilinės plokštelės su dainomis esperanto kalba. Tuometinėje Sovietų Sąjungoje iš viso buvo išleistos tik trys tokio pobūdžio plokštelės – trečiąją po kelių dešimtmečių išleido ukrainiečiai. 1962 m. išleistoje plokštelėje lietuvių liaudies dainas įdainavo mūsų žymusis solistas Virgilijus Noreika, o 1972 m. – žymiausi lietuvių estrados atlikėjai. Beje, visus tekstus į esperanto kalbą išvertė V. Šilas.

V. Šilas buvo ir aktyvus radijo mėgėjas. Jis pirmasis dar 1977 m. savilaidos būdu išleido ir jiems skirtą esperanto kalbos vadovėlį. Vedė tarptautinės esperanto kalbos kursus, redagavo nelegalius esperantininkų periodinius leidinius „Kio, Kie, Kiam“ („Kas, Kur, Kada“ – 1973–1974 m.) ir „Kurte“ („Trumpai“ – 1976–1979 m.). Buvo pirmasis tradicinių esperantininkų renginių – literatūrinio „Muzo“ ir turistinio „Boatado“ – Valčių žygio Ignalinos ežerais iniciatorius ir organizatorius, mokėjęs sudominti renginių dalyvius. Aktyviai dalyvavo tuomečio neoficialaus visos tuometės Sovietų Sąjungos jaunimo esperantininkų sąjūdžio SEJM (*Sovetia Esperantista Junulara Movado*) veikloje, buvo jo pirmininku (1969–1971), sekretoriumi, valdybos nariu.

Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, at-

Vytautas Šilas su su Vilniaus jaunimo esperantininkų klubo „Juneco“ pirmininku Marijumi Dilba. Asmeninio archyvo nuotr.

siskleidė Vytauto, kaip esperantininkų sąjūdžio Lietuvoje istorijos tyrinėtojo, vaidmuo. Jis paskelbė šios tematikos straipsnių. 2005 m. išleistas jo sudarytas esperanto kalbos vadovėlis „Lernu Esperanton“ („Mokykis Esperanto“). Penkerius metus (2006–2010) buvo Lietuvos esperantininkų sąjungos žurnalo „Litova stelo“ („Lietuvos žvaigždė“) redaktoriumi. 2017 m. išleido monografiją „Zamenhofas istorinėje Lietuvoje“. Aktyviai reiškiasi žurnalistine veikloje. Nuo 2008-ųjų yra Tarptautinės esperantininkų žurnalistų organizacijos generalinis sekretorius. Vadovauja Lietuvos žurnalistų sąjungos esperantininkų klubui.

V. Šilas į esperanto kalbą išvertė keliasdešimt dainų tekstų, 2005 m. išleido dainynėlį

„Litovaj popolkantoj“ („Lietuvių liaudies dainos“) ir kitus, parašė keliasdešimt originalių tekstų esperanto kalba žinomoms melodijoms.

Dalyvavo keliuose pasauliniuose esperantininkų kongresuose ir daugelyje kitų tarptautinių esperantininkų renginių. 2021 m. išleista išsami šio esperantininkų judėjimo istoriko, visuomenės veikėjo, žurnalisto ir vertėjo darbų „Bibliografijos rodyklė“ (1961–2017). V. Šilas visada išliko tvirtas, turintis aiškią nepriklausomą nuomonę. Palinkėjime jam geros sveikatos ir įveikti dar daug gyvenimo viršukalnių. *Autorius yra Lietuvos esperantininkų sąjungos valdybos pirmininkas*

TAUTOS ISTORIJS PUSLAPIAI

Kaip JAV 1922 metais pripažino Lietuvą

Liepos 4-oji – JAV nepriklausomybės diena. Liepos 6-oji – Lietuvos valstybės (Karaliaus Mindaugo karūnavimo) diena

Prof. Juozas Skirius

Pirmojo pasaulinio karo pabaigoje, susiklosčius palankioms sąlygoms, griuvus imperijoms, pirmiausia carinei Rusijai, lietuvių tautai ant tų griuvusių pavyko sukurti savo nepriklausomą valstybę – Lietuvos Respubliką. Šiomet sukanka 100 metų, kai Vakarų didžiosios valstybės

pripažino Lietuvą, kaip politinį vienetą. Šis procesas buvo ilgas ir sudėtingas. Pavyzdžiui, JAV vienu metu Baltijos šalių pripažinimą siejo su jų grąžinimu į Rusijos sudėtį. Tačiau ilgainiui tokio pripažinimo ribotumas atnešė naudą pačiai Lietuvai.

Pripažinimas vyko vangiai

Valstybės kūrimas yra sunkus procesas, kuriam įvykdyti reikalingos tam tikros sąlygos. Pirmiausia reikia, kad būtų pakankamai išsilavinusių piliečių, kurie geba organizuoti ir valdyti. Taip pat būtina formuoti tautinį susipratimą ir nacionalinę kultūrą, sukurti turtines vertybes, kurios taptų valstybės ekonominiu stuburu, megzti prekybinius ryšius su užsienio šalimis, aprūpinant vidaus rinką būtiniais produktais, kaupti valiutos atsargas.

Be to, naujos valstybės egzistavimą būtina privalo pripažinti kaimyninės šalys, didžiosios valstybės. Šis pripažinimas tarp-

tautine prasme stabilizuoja naujos valstybės funkcionavimą ir sukuria pagrindą tarpusavio bendradarbiavimui. Naujosios Lietuvos jaunieji diplomatai valstybės gyvavimo pradžioje dėjo didžiules pastangas, kad atkreiptų užsienio šalių dėmesį į susikūrusią nedidelę Lietuvos valstybę, siekdami jų pritarimo ir pripažinimo *de facto* ir *de jure*.

Pirmaisiais metais po nepriklausomybės paskelbimo, Lietuvos tarptautinis pripažinimas vyko vangiai. Dauguma didžiųjų valstybių rinkosi pripažinti mūsų šalį tik *de facto* (faktiškai), tačiau ne *de jure* (oficialiai, teisiškai). Užsienio valstybės dėsė oficialiai pripažinti Lietuvą dėl neapibrėžtos situacijos šalies viduje, priešiškių santykių su Lenkija ir dėl Rusijos, paskendusios pilietiniame kare.

Švedija buvo pirmoji valstybė, kuri 1918 m. gruodį pripažino Lietuvą *de facto*, po jos sekė Norvegija ir Danija 1919-ųjų pradžioje.

Tų pačių metų rugsėjį mūsų Vyriausybę *de facto* pripažino Didžioji Britanija, o 1920 m. gegužę – Prancūzija. Tarptautinis pripažinimas gerokai paspartėjo tik po to, kai 1920 m. liepos 12 d. buvo pasirašyta taikos sutartis su Sovietų Rusija. Pirmoji 1921 m. vasarį Lietuvą *de jure* pripažino Latvija, o iki tų metų pabaigos iš viso Lietuvą *de jure* pripažino 11 valstybių. Tačiau didžiosios Europos valstybės ir JAV neskubėjo – jų pripažinimo teko palaukti iki 1922-ųjų, po ketverių metų vykdytų lietuvių diplomatinė pastangų.

Didžiausias dėmesys – Jungtinėms Amerikos Valstijoms

Tyrimai rodo, kad tuo metu Lietuvos Respublikos politinių veikėjų dėmesys daugiau kryo į JAV, nei kitas šalis. Kodėl?

■ Nukelta į 10 p.

TAUTOS ISTORIJOJOS PUSLAPIAI

Kaip JAV 1922 metais pripažino Lietuvą

Liepos 4-oji – JAV nepriklausomybės diena. Liepos 6-oji – Lietuvos valstybės
(Karaliaus Mindaugo karūnavimo) diena

■ Atkelta iš 9 p.

Pirmiausia, po Pirmojo pasaulinio karo JAV buvo ekonomiškai galingiausia valstybė pasaulyje. Jos gamyba sudarė net 48 proc. viso pasaulio produkcijos. Antra, amerikiečiai savo rankose turėjo finansinę Europos kontrolę: jų skolininkėmis tapo net 20 šalių, tarp kurių ir pagrindinės JAV sąjungininkės. Trečia, JAV prezidentas Vudras Vilsonas 1918 m. parengė „14 punktų“ programą, skirtą taikai ir pokario pasauliui sutvarkyti. Ši programa suteikė apsisprendimo viltį visoms priklausomoms ir išsivadavusioms tautoms, kitaip tariant, galimybę siekti nepriklausomybės. Visa tai padėjo JAV tapti tarptautiniu lyderiu. Ketvirta, JAV buvo įsikūrusi didžiulė, organizuota ir gana turtinga lietuvių bendruomenė, kurią, įvairiais skaičiavimais, sudarė apie 500–700 tūkstančių žmonių. Lietuvos vadovai tikėjosi pasinaudoti JAV politine parama, paskolomis ir tautiečių sentimentais savo Tėvynei bei jų veikla ir kapitalu.

Lietuvių išeivijos pastangos – patriotiškos ir nesavanaudiškos

Lietuvių bendruomenės Čikagoje, Niujorke ir kituose JAV miestuose turėjo savo parapijas, kultūros įstaigas, leido keliasdešimt laikraščių, spausdino lietuviškas knygas. Lietuviai buvo susitelkę į organizacijas: susivienijimus, klubus, draugijas. Jau aiškiai ryškėjo ir jų ideologinis išsiskaidymas į katalikų, tautininkų ir socialistų sroves. Visos jos vykdė lietuvišką veiklą, kvietė savo tautiečius į įvairius renginius, jautriai išgyveno savo Tėvynės – Lietuvos – likimą, aktyviai pasisakė už nepriklausomos valstybės sukūrimą, finansiškai rėmė Lietuvos politikus.

Dar 1917-ųjų pradžioje JAV lietuviai – katalikų ir tautininkų organizacijos – JAV valdžiai įteikė memorandumus, pasisakydami už nepriklausomą Lietuvą ir prašydami ją pripažinti. O 1918 m. kovo 13–14 d. Niujorke vyko lietuvių sukviestas Visuotinis Amerikos lietuvių seimas, kuriame dalyvavo daugiau nei tūkstantis delegatų. Tikslas – suvienyti jėgas politiniam darbui. Seimas dar kartą pasisakė už Lietuvos valstybingumą, kreipėsi į JAV valdžią, prašydamas Lietuvą pripažinti ir remti ją būsimoje Taikos konferencijoje.

Vašingtone buvo įkurtas Amerikos lietuvių Vykdomasis komitetas, kuris privalėjo nuolat priminti Lietuvos klausimą JAV valdžiai, amerikiečių visuomenei ir užsienio šalių ambasadoms. Komitetas tapo kaip ir laikina Lietuvos atstovybe. JAV lietuviai finansiškai parėmė Lietuvos delegaciją Taikos konferencijoje Paryžiuje, siuntė ir savo atstovus padėti delegacijai. Be to, 1919 m. komitetas surinko 1 milijoną parašų, prašydamas pripažinti Lietuvą, o 1921 m. gegužę 138 parašų knygas įteikė Baltuosiuose rūmuose naujam JAV prezidentui respublikonui Vorenas Hardingas.

JAV lietuviai 1920–1923 m. pirkė Lietuvos išleistas obligacijas – praktiškai paskolino šaliai 1,8 mln. dolerių. Tiesa, valstybė įsipareigojo mokėti palūkanas ir po kažkiek laiko paskolą išpirkti. Tuo metu į Lietuvą su savo pinigais ir darbo patirtimi grįžo kelios dešimtys tūkstančių JAV lietuvių. Tiesiog stebina to meto išeivijos patriotinės nuostatos ir nesavanaudiška veikla, remiant Tėvynę.

Lietuvą vis dar laikė Rusijos dalimi

Lietuvių susitikimuose su JAV atstovais 1918–1919 m. ryškėjo toks vaizdas: Lietuva tebelaikoma Rusijos valstybės dalimi. JAV prezidentas demokratas V. Vilsonas ir valstybės sekretorius Robertas Lansingas laikėsi vadinamojo „nedalomos Rusijos“ principo, kaip oficialios linijos užsienio politikoje. Tiesa, išimtis buvo padaryta Lenkijai ir Suomijai. Taikos konferencijoje Paryžiuje amerikiečiai rėmė antibolševikinių jėgų vadovybes, ypač Rusijos imperijos admiralo Aleksandro Kolčako atstovus. Laiške A. Kolčakui, kurį 1919 m. gegužę pasirašė Antantės valstybių vadovai ir JAV prezidentai, admiralas yra faktiškai pripažįstamas būsimos demokratinės Rusijos vadovu su sąlyga, kad pakraščiams, t. y. ne rusų tautoms, tarp jų ir lietuviams, būtų suteikta plati autonomija. Todėl oficialiuose JAV sluoksniuose ir Lietuvos atstovus buvo žiūrėta kaip į autonominės Lietuvos Rusijos sudėtyje atstovus.

Pripažinimas – tik kol Rusijos valdžioje bolševikai

Lietuvos reikalams JAV, prieš pačių lietuvių norus, 1917–1922 m. Vašingtone bandė atstovauti antibolševikinių rusų jėgų ambasadorius Borisas Bachmetjevas. Gyvybingas buvo ir kitas JAV politikų požiūris – už galimą Lietuvos ir Lenkijos politinę-administracinę sąjungą. Lietuvos politikai tokiems planams priešinosi. Buvo ir trečias amerikiečių požiūris – laikinas Baltijos šalių pripažinimas, kol Rusijoje prie valdžios vairo šeiminkaus bolševikai. Šios trys JAV politinės tendencijos buvo susijusios, ryškiau reikšdavo viena, tai kita, priklausomai nuo tarptautinių sąlygų.

1921-aisiais pirmasis neoficialus Lietuvos atstovas Vašingtone, Vasario 16-osios Akto signataras Jonas Vileišis rašė, kad JAV valstybės sekretorius C. Hughesas „nesipriešina dėl mūsų nepriklausomybės pripažinimo su maža pastaba, kad toks pripažinimas yra duodamas laikinai“, t. y. iki tol, kol Rusijos valdžioje bus bolševikai. Jai žlugus, Lietuvos valdžia privalės su nauja demokratine Rusijos vyriausybe ir Rusijos tautų atstovais susitarti dėl tolesnio savo likimo. Tokia buvo amerikiečių to meto politinė logika.

Bolševikų valdžia Rusijoje nežlugo, atsilaike ir įveikė rusų baltųjų judėjimą pilietiniame kare. Šiam karui pasibaigus, 1922 m. atsistatydino Rusijos ambasadorius B. Bachmetjevas. Tą pačią dieną Prancūzija, D. Britanija, Italija ir Japonija nutarė pasirengti Lietuvos *de jure* pripažinimui. O JAV dip-

Pirmasis neoficialus Lietuvos atstovas
Vašingtone – Vasario 16-osios Akto signataras
Jonas Vileišis

Valdemaras Čarneckis –
Lietuvos laikinasis reikalų patikėtinis.
Archyvinės nuotraukos

lomatija, užbėgdama šioms valstybėms už akių, 1922 m. liepos 28 d. „pilnai pripažino“ (t. y. *de facto* ir *de jure* kartu) Lietuvos, Latvijos ir Estijos vyriausybes. Antrasis Lietuvos neoficialus atstovas Valdemaras Čarneckis po pripažinimo jau tapo įteisintu Lietuvos atstovu ir laikinuoju reikalų patikėtinu bei gavo įgaliojimus steigti Lietuvos pasiuntinybę Vašingtone.

Baltijos tautos būtų buvusios gražintos Rusijai

Pripažinimo dokumente rašoma: „JAV nuosekliai pasisakydavo už tai, kad nea-

pibrėžta Rusijos politinė situacija nebūtų priežastimi Rusijos teritorijos skaldymui ir nusavinimui, ir šitas principas toliau turi galią šiuo metu pripažįstant Estijos, Latvijos ir Lietuvos vyriausybes.“ Atkreiptinas dėmesys, kad pripažintos ne valstybės, o vyriausybės. Kodėl? Tai ir yra laikinumas, nes daroma nuolaida ateities būsimai demokratinei Rusijai (!!!). Į Rusijos sudėtį būtų gražintos Baltijos tautos su savo vyriausybėmis, su plačia kultūrine ir administracine autonomija. Taigi, amerikiečiai, vengdami tarptautinių įsipareigojimų Baltijos valstybėms, suranda ne tik įdomią, bet ir netradicinę pripažinimo formulotę.

Jeigu JAV spaudoje šis pripažinimo aktas buvo teigiamai sutiktas ir įvertintas, tai Lietuvoje – gana santūriai, nesigilinant į pripažinimo esmę. Lietuviška spauda rašė, kad „Amerika pripažino Lietuvą“. Šiuo atveju buvo svarbus pats faktas – pripažinimas.

Pripažinimo ribotumas – savotiškai naudingas

Galima teigti, kad tokio pripažinimo ribotumas buvo netgi savotiškai naudingas. Jeigu JAV vyriausybė būtų pripažinusi Lietuvos valstybę, kuri jau neturėjo Vilniaus krašto, o Klaipėdos dar neturėjo, būtų diplomatiškai sudėtingiau susigrąžinti minėtas teritorijas. Be to, JAV pirmoji iš Vakarų didžiųjų valstybių, kad ir tokiu lygiu, pripažino Lietuvą ir tai suteikė jos Vyriausybei pasitikėjimą tarptautiniu mastu bei moralinio stiprumo, kovojant už nacionalines savo teises.

Ilgainiui „laikinumo principas“ JAV politikoje kito naudinga Baltijos valstybėms linkme. 1933 m. lapkričio 16 d. pripažinusi bolševikinę Tarybų Sąjungą, JAV automatiškai atsisakė ribotos pozicijos Lietuvos, Latvijos ir Estijos valstybių atžvilgiu. Šios valstybės amerikiečiams tapo tokios pat, kaip Lenkija, Suomija ar Danija. Kaip įrodymas gali būti oficialus JAV valstybės sekretoriaus B. S. Veleso 1940 m. liepos 23 d. pareiškimas, kuriuo nepripažįstami tragiški 1940 m. įvykiai Baltijos šalyse. Dokumente pažymėta, kad „šiomis dienomis baigiasi kryptingas procesas, kuriuo trijų mažų Baltijos respublikų – Estijos, Latvijos ir Lietuvos – nepriklausomybė ir teritorinis neliečiamumas buvo sunaikintas vieno iš galingųjų kaimynų“, t. y. bolševikinės TSRS. Kaip matome, amerikiečiai jau kalba apie Baltijos respublikų nepriklausomybę. Tai jau kitoks jų požiūris, nei 1922 m. *Autorius yra VDU Lietuvių išeivijos instituto vyr. mokslo darbuotojas.*

TRIBUNOLAI

Vytas Miliauskas

Ankstyvą 2022 m. vasario 24-osios rytą, be jokio perspėjimo, didžiulė Rusijos kariuomenė, ginkluota tankais, šarvuočiais, artilerijos pabūklais, moderniais karo lėktuvais, su apie 90 tūkstančių kareivių įsiveržė į Ukrainą... Pasaulis nuščiuvo, nesusigaudė, kas įvyko. Kokių tikslų siekiama, kokia šios agresijos logika?

Demokratiškos šalių vadovai greitai suprato, kad jų pačių ilgai augintas, brandintas ir puoselėtas Kremliaus dvigalvis erelis negali pasisotinti „smulkmenomis“ (Sirija, Abchazija, Osetija, Krymu, Donecku, Luhansku), tad pasirengė naujam, didesniam grobiui. Kilo grėsmė visam likusiam Laisvajam pasauliui. Įvykiai Ukrainoje kaip niekada ryškiai atskleidė Rusijos grobuoniš-

ką imperinę politiką, dėl kurios žūsta tūkstančiai ukrainiečių ir, ko gero, dar daugiau pačių rusų.

Prabėgus dviem savaitėms po okupanto kariuomenės invazijos į Ukrainą, pasaulis pamatė, kad tas erelis – ne toks baisus, tačiau toks pats žiaurus, kaip ir prieš kelis dešimtmečius. Susidūrusi su ryžtinga ir neregėta

■ Nukelta | 11 p.

TRIBUNOLAI

■ Atkelta iš 10 p.

drąsia ukrainiečių tauta, Rusijos kariuomenė įklimpo ir patyrė didelių nuostolių. Laisvasis pasaulis, nors lėtai ir neryžtingai, lyg ir bando suvienyti pastangas, kad įvartytų šį grobuonį atgal į jo narvą.

Tačiau Rusija, pradėdama dar caro laikais, buvo nepasotinama svetimų žemių grobėja, visais laikais kariaudama su kaimynais plėtusi savo valdas. Lenino gaujai, pasivadusieji bolševikais komunistais, perversmu užgrobus valdžią, visoje Rusijos imperijoje prasidėjo žiaurūs kitaip mąstančių žmonių persekiojimai, atsirado lageriai ir kalėjimai nepaklusniesiems, prasidėjo masinės žmonių žudynės ir trėmimai. Į valdžią atėjus Stalinui, visa neapykantos laisvam žmogui sistema buvo dar labiau sugriežtinta. Dėl šių antžmogiškų savybių dvi fašistinės valstybės rado šioje srityje tarpusavio bendrystę: nacistinė Vokietija iš daugiau patyrusios Sovietinės Rusijos sėmėsi patirties ir sėkmingai diegė šį blogį savo šalyje.

Rusijoje ir kitose valstybėse, kur viešpatauja komunistinė ideologija, sėkmingai veikia tik lageriai, kalėjimai ir visos kitos represinės struktūros, o žmonės nuolat gyvena žemiau skurdo ribos. Laikui bėgant, ši ideologija mutuoja: keičiasi jos šešėliai, spalvos arba pavadinimai, tačiau turinys lieka tas pats. Ir tam turime aiškų pavyzdį – šiandienį V. Putino režimą.

Mūsų tautos vyresnioji karta gyveno, kai Lietuva buvo tremiama į Sibirą, kalinama lageriuose ir kalėjimuose, žudoma. Jai teko patirti daug nesuprantamo ir nepaaiškino žiaurumo ir netekčių, pergyventi didžiulius dvasinius ir moralinius sukrėtimus. Panieka žmogui, nuolat slėgusi baimė reikalavo slėpti sunkiai gyjančias, bet niekuomet iki galo neužgyjančias dvasias žaizdas. Visi gyvenome susigūžę, pažeminti, privalėjome atsisakyti savo minčių, jautėmės lyg ir nusikaltę. Mus supo nesibaigiančios sutemos, gaubė tamsūs ir niūrūs debesys.

Nors to meto kartai teko tragiškas likimas, ji atliko savo misiją. Tundroje, kasyklose, taigos kirtavietėse ji išsaugojo iš knygnešių paveldėtą meilę lietuviybei. Ši

Sibire užgrūdinta ištikimybė savo kraštui yra svarus indėlis, išsaugant tautos tradicijas, kultūrą Po pusę amžiaus trukusios nuožmios, visa naikinančios okupacijos ryžtingai pasirinkome kitą kelią – laisvės, pilietiškumo ir žmogiškumo kelią. Pasirinkome pagarbos žmogui ir dvasinių vertybių kelią. Užtrenkėme duris žudynėms, totaliniam melui ir prievartai, išardėme geležinę uždangą, skiriančią mus nuo Laisvojo pasaulio.

Daugelyje šalių, kuriose žlugo komunistinis režimas, tapo akivaizdūs jo nusikaltimų žmonijai ir žmogiškumui mastai, todėl nuolat keliamas klausimas dėl tų nusikaltimų įvertinimo ir pražūtingos ideologijos pasmerkimo. Nieko nuostabaus, kad šiuos sudėtingus uždavinius spręsti ryžosi keturios Lietuvos tremtinių, Gulago kalinių ir rezistentų visuomeninės organizacijos, kurios surengė tarptautinį Kongresą ir įkūrė visuomeninį Tribunalą „Komunizmo nusikaltimų įvertinimas“. Šių renginių pagrindinis tikslas – remiantis istoriniais faktais, statistikos, archyvų duomenimis ir gyvų teroro aukų liudijimais, atskleisti nusikalstamą komunistinės ideologijos prigimtį, paskatinti valstybių vadovus ir parlamentus sukurti nepakantum šiai ideologijai atmosferą bei įgyvendinti prevencijos priemones, kad neatsigautų komunizmo šmėkla. Raginame pasaulio šalių vadovus įsteigti tarptautinį tribunalą, kuris valstybių lygmeniu teisiškai įvertintų padarytą žmonijai žalą. Jeigu neįvertinsime visų vykdytų nusikaltimų ir jų pasekmių, anot senovės romėnų, *VETEREM FERENDO INJURIAM INVITES NOVAM* (pakęsdami seną skriaudą, sulauksime naujos).

Minėtas tarptautinis Kongresas ir visuomeninis Tribunalas vyko 2000 m. Lietuvos sostinėje Vilniuje. Jame dalyvavo 25-ių valstybių atstovai – politikai, istorikai, teisininkai, visuomenės veikėjai, asmenys, nukentėję nuo komunistinių režimų. Į kongresą atvyko Albanijos, Gudijos, Bulgarijos, Čekijos, Čėčėnijos, Estijos, Italijos, Izraelio, JAV, Japonijos, Kanados, Kazachstano, Kirgizijos, Kroatijos, Latvijos, Lenkijos, Lietuvos, Moldovos, Rumunijos, Rusijos, Slovakijos, Švedijos, Ukrainos, Vengrijos ir Vokietijos atstovai. Tribunalui kaltinamuosius aktus

pateikė 15 valstybių.

Lietuvos visuomeninės organizacijos pirmosios Europoje įgyvendino tokį sumanymą, atliko didžiulį darbą, atkuriant istorinę tiesą ir teisingumą, atskleidžiant komunistinės ideologijos esmę ir įvardijant jos padarytus nusikaltimus. Kongreso ir Visuomeninio Tribunolo medžiaga išleista knygoje „Antikomunistinis kongresas ir tribunolo procesas“ – atskirai lietuvių ir anglų kalbomis, kiekviena 2000 egzempliorių tiražu. Medžiagą gavo visų valstybių, dalyvavusių Kongrese, vyriausybės, Hagos Tribunalas, Briuselis, Amerikos Senatas, nacionalinės bibliotekos ir privatus asmenys. Vilniuje vykęs Kongresas ir Tribunalas paragino Europos ir pasaulio vadovus nepamiršti ir nepalikti ramybėje XX amžiaus nusikaltimų ir nusikaltėlių.

Tačiau toliau viskas vyko kitaip. Iš Kazio Kazakevičiaus straipsnio „Prisiminė komunizmo nusikaltimų tribunalą“ („Lietuvos žinios“, 2017 02 24) sužinome, kad dar 2015 m. rugpjūčio 23 d. buvęs Lietuvos teisingumo ministras Juozas Bernatoniš kartu su kitų septynių valstybių kolegomis Taline pritarė idėjai ištirti komunizmo nusikaltimus ir siekti teisinio jų įvertinimo. Visi pritarė ir... pamiršo. Kad ir kaip ten būtų, praėjus 1,5 metų po šio pritarimo, tik Estijos vyriausybė Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijai raštu priminė apie tą susitarimą. Daugiau niekas nieko nežino. Tai patvirtino buvęs tos pačios Vyriausybės narys Juozas Oleka, prisistatęs kaip „nedaug žinantis apie ketinimus steigti minėtą tribunalą, todėl savo nuomonės išsakyti negali“. O labai gaila, kad dar visai neseniai Lietuvos vadovai neparodė deramo dėmesio skaudžiai mūsų šalies istorijai.

Tačiau Ukrainoje karas tęsiasi. Vyksta ypač nešvarus ir žiaurus karas. Masiškai žudomi žmonės – vaikai, moterys, vyrai. Griaunami namai, mokyklos, ligoninės, tiltai, dujotiekiai, naftos saugyklos, naikinama gyvenviečių infrastruktūra. Žudoma ir naikinama viskas, kas patenka į grobikų akiratį, prievartaujama, grobiama, vagiama. Okupantas, blokuodamas Ukrainos jūrų uostus, prisiminė dirbtinio Golodomoro

laikmetį ir atvirai grasina badu dabar jau visam pasauliui. Žiauriai elgiamasi su belaisviais. Masiškai grobiami ir deportuojami į Rusijos gilumą ir grūdami į lagerius civiliai, atimami jų asmens dokumentai, žudomi ir grobiami vaikai.

Pažeidinėjamos ir ignoruojamos visų pripažintos tarptautinės karo metais veikiančios taisyklės ir normos, po kuriomis pasirašė ir pati Rusija. Visiškai ignoruojami Jungtinių Tautų Chartijos ir Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos reikalavimai. Nesiskaitoma ir su 1949 m. rugpjūčio 12 d. Ženevos konvencija dėl civilių apsaugos karo metu. Nors ir pavėluotai, laisvasis pasaulis suprato, kad santykiai tarp valstybių, kokius primeta Rusija kitoms tautoms, yra visiškai nepriimtini demokratinėje visuomenėje, kad už sukeltą karą Ukrainoje ir jai padarytą žalą Rusija turi atsakyti.

Iš karto po Antrojo pasaulinio karo įvyko Tarptautinis Tribunalas, kai Niurnberge teisė vokiškąjį fašizmą, tačiau nusikaltėlių suole turėjo sėdėti ir rusiškasis fašizmas. Deja, įvyko taip, kaip įvyko...

Su dideliu susidomėjimu pasaulio visuomenė seka įvykius Ukrainoje. Daugelio šalių kvalifikuoti teisės specialistai renka būsimų teismų procesams medžiagą – įrodymus apie okupanto Ukrainoje vykdomus nusikaltimus, kurie bus pateikti Tarptautiniam Baudžiamajam Teismui, dar kitaip vadinamam Hagos Tribunalu. Šiam tribunalui atstovauja 27 Europos Sąjungos narės, Australija, Didžioji Britanija, Kanada, Naujoji Zelandija, Šveicarija ir kelios Lotynų Amerikos valstybės. Norisi tikėti, kad Tarptautinis Hagos Tribunalas iki galo atliks savo misiją ir pareikalaus atsakomybės iš šio žiaurais karo sumanytojų, planuotojų ir vykdytojų, o iš valstybės agresorės pareikalaus atlyginti visą padarytą žalą. Lietuvos žmonės nekantriai laukia tos dienos, kai ukrainiečių tauta džiaugsis pergale, o rusiškajam fašizmui bus paskelbtas jo nusikaltimus atitinkantis nuosprendis. *Autorius yra 2000 metų Vilniaus Tarptautinio Kongreso ir Visuomeninio Tribunolo Organizacinio Komiteto pirmininkas*

MOKSLININKŲ LAISVALAIKIUI

Joninių naktį

Leonas Milčius

Ir aš ieškojau žiedo paslaptingo
Tarp eglų ir pušų, rasotų uogienojų,
Vešlūs paparčiai žemėn linko,
Medžių viršūnėse kažkas kvatojo.

Tik neradau, vėl nieko neradau,
Tamsi naktis raistan už nosies vedė,
Lig kelių kelnes, kojas sušlapau,
Grįžau namo, žiedelio nesuradęs.

Mažytėj proskynoj staiga kažkas nušvito,
Pro žolių tankmę plaikstėsi ugnelės...
Galbūt tai jis? Šį kartą laimė krito —
Papartis žiedą man į ranką kelia.

Bet ne, ant laibo stiebo suposi, lingavo
Žydri žiedai palaukės katilėlio.
Tokia lemtis — švelnusis džiaugsmo mano,
Iš pasakos į dabartį atkėlęs.

Skarota eglė įkandin murmėjo —
Žmogau žmogau, laimingas gi esi,
Juk tokios gražios Joninės atėjo,
Pabūk ilgiau trumpiausioje naktį.

Statūs Sudargo piliakalnių šlaitai, apačioje - Nemunas.

Onos Nosevičienės nuotr.

IN MEMORIAM

Prisimenant Rankraščių skyriaus legendą Danutę Labanauskienę 1933 01 29 – 2022 05 15

Danutė Labanauskienė 80-mečio proga (2013 m.) sveikina kolegės iš Retų spaudinių skyriaus – Violetą Radvilienę ir Dalią Bikauskienę

Šių metų gegužės 15 d. mus paliko Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos Rankraščių skyriaus buvusi darbuotoja, literatūros ir kultūros istorikė, archeografė Danutė Petkevičiūtė-Labanauskienė.

D. Petkevičiūtė gimė 1933 m. sausio 29 d. Taujėnuose (Ukmergės apskr.), mokytojų šeimoje. 1939 m. iškart nuo antros klasės pradėjo mokytis Taujėnų pradžios mokykloje, tačiau 1941 m. birželio 14 d. kartu su mama Joana (Janina) Petkevičiene (1908–1995) buvo ištremta į Altajaus krašto Bolšaja Rečka gyvenvietę taigoje. Tėvas Julijonas Petkevičius (1896–1943) buvo įkalintas Krasnojarsko krašto Rešiotų lageryje, kur ir žuvo.

Tremtyje nebuvo mokyklos, todėl Danutė ketverius metus nesimokė. Vėliau baigė šešias Staraja Barda vidurinės mokyklos klases. 1947 m. Danutei su mama pavyko pabėgti į Lietuvą, tačiau iki pat nepriklausomos Lietuvos valstybės atkūrimo teko slėpti savo tapatybę. Slapstydamasi pas gimines, nuo 1947 m. Danutė mokėsi Biržų, Joniškio vidurinėse mokyklose, o 1953 m. baigė Šiaulių 2-ąją mergaičių vidurinę mokyklą.

Ištojusi į Vilniaus universitetą, studijavo lietuvių kalbą ir literatūrą. Buvo fakulteto lengvosios atletikos rinktinės narė, dainavo universiteto akademiniam chore. Baigusi universitetą, 1958 m. lapkričio 1 d. įsidarbino Lietuvos mokslų akademijos bibliotekos

Komplektavimo skyriuje. Nuo 1960 m. iki 2007 m. balandžio 16 d. dirbo Rankraščių skyriuje: vyriausiąja bibliografe, sektoriaus vadove (nuo 1979 m.), skyriaus vedėja (1987–1992 m.), mokslinė bendradarbe (1998–2007 m.).

Viena pirmųjų D. Petkevičiūtės publikacijų buvo bibliografijos rodyklė „Rankraščiai apie 1863 m. sukilimą Lietuvoje“ (1963), išleista atskiru atspaudu (iš tęstinio leidinio „Bibliotekininkystė ir bibliografija“). 1967 m. Danutė įstojė į neakivaizdinę lietuvių kalbos ir literatūros aspirantūrą. Mirus vadovui prof. Jurgiui Lebedžiui, disertacija apie Lauryną Ivinskį taip ir liko neginta, nors jau buvo parašyta. Jos pagrindu 1988 m. išleista D. Petkevičiūtės monografija „Laurynas Ivinskis“ atskleidė šio švietėjo asmenybę ir nuopelnus tautos kultūrai.

Minėtini ir kiti aktualumo nepraradę D. Petkevičiūtės parengti leidiniai „Autografų kolekcijos katalogas“ (1989) ir „Rankraščių fondai“ (1994). Jos nenuilstamo darbo vaisius yra maždaug du šimtai mokslinių, mokslo populiariųjų, informacinių straipsnių, kurių temas diktavo tiesioginė prieiga prie bibliotekoje saugomų pirminių šaltinių. Ji atkreipė tyrėjų dėmesį į Vaclovo Biržiškos, Vytauto Sirijos Giros, Zigmo Kuzmicko, Alės Rūtos ir kitų kultūros žmonių bei kūrėjų rankraštinių palikimą.

D. Labanauskienė šiltais bendravo su Rankraščių skyriaus bendradarbiais. Kai rašiau straipsnį apie pirmąją bibliotekos Rankraščių skyriaus vedėją Vladą Abramavičių (šias pareigas ėjusį 1944–1965 m.), ji pasidalino atsiminimais, tikslino mano parašytus tekstus. Būdama vienintele skyriaus vedėjo patikėtine, Danutė žinojo, kad aukštų spintų viršutinėse lentynose buvo slepiami kai kurie tarpukario Lietuvos, išėivijos veikėjų dokumentai, taip pat sovietų Raudonosios armijos ir sovietų represijas liudijantys dokumentai. Nors sovietiniais metais beveik visi Rankraščių skyriaus dokumentai buvo priskirti specialiajam fondui ir prieinami tik siauros srities specialistams, jame kai kas dar buvo slepiama nuo valdžios ir ypač nuo sovietinio saugumo. Danutė pasakojo apie sovietmečiu bibliotekoje tvyrojusią baugią aplinką, kai saugotis reikėjo visų. Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, būtent Danutė pradėjo slėptų dokumentų tyrimą ir tvarkymą.

Danutė mėgdavo kalbėti, kad Rankraščių skyrius yra išskirtinis. Darbas jame jai priminė savotiškas kasyklas. Jos žodžiais, „čia gali aptikti ir gintaro, ir sidabro, ir tikrų aukso

smiltelių, t. y. dokumentų, pranokstančių net aukso vertę – neįkainojamų. Juos suradę perduodavome kitiems, kad nušlifuoūt, įrėmintų ir jų istorinę reikšmę atspindėtų“. D. Labanauskienės įnašas į Lietuvos mokslų akademijos bibliotekos Rankraščių skyriaus plėtrą – didžiulis. Jos veiklos laikotarpiu buvo gauta, tyrinėta, aprašyta dauguma svarbiausių fondų. Ji buvo bene svarbiausia tūkstančių skyriuje saugomų dokumentų tyrėja. Šį darbą labai mėgo, atliko kruopščiai ir sąžiningai, kol tik leido sveikata ir garbingas amžius.

Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos darbuotojų atmintyje D. Petkevičiūtė-Labanauskienė išliks kaip plačios erudicijos moteris, globėja, mokytoja, kurią domino viskas, kas susiję su literatūra, kultūros ir visuomeninio gyvenimo aktualijomis. Prisimename, ką vienu ar kitu klausimu ji sakė, kaip mokė elgtis su rankraščiais, kaip džiaugdavosi kiekvienu mūsų gerai atliktu darbu. Danutė buvo skyriaus siela ir legenda, jungusi praeitį su dabartimi. Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos Rankraščių skyriaus mokslo darbuotoja Rasa Sperskienė

Tik tu išlik

Leonas Milčius

*Tik Tu išlik, kada nelaimės siaučia
Ir karo bangos ritasi žeme.
Išlik šalim savo vaikams saugiausia
Motulės Baltijos aukštam krante.*

*Išlik su upėm, ežerais ir giriom,
Išlik piliakalnių senų dvasia.
Tegul lietuviai jų jėgos įgiję,
Stovės tvirtai su priešu kovoje.*

*Išlik kalba, gražiausiomis legendom,
Išlik dainom skambiausiom iš visų,
Didvyriais sakalais, kurie į saulę skrenda,
Bažnyčių bokštais, Kryžiumi šventu.*

*Kažkur namus palieka milijonai,
Miestų griuvėsiai bus ilgai karšti.
Sprogimų lydimi laukais išbėga žmonės
Mažus vaikus už rankų vedini.*

*Toli Urale slepiasi sužvėrėję
Carai nauji vilkolakių veidais.
Tai jie nelaimės, mirtį bombom sėja,
Paženklinti išlikti prakeiktais.*

Paminklas Sudargo (Šakių r.) apylinkių kaimams atminti. Onos Nosevičienės nuotr.

.....
Išliki Lietuva, išlik Tėvyne,
Kitos tokios nebuvo ir nėra.
Išlik varge su duona kasdienine,
Išlik gyva, išliki amžina.
.....

„MOKSLO
LIETUVOS“
PARTNERIAI:

alkas.lt

POZICIJA

ATEITIS KURIAMA ŠIANDIEN
ŠIANDIEN

Mokslo Lietuva

Vyriausiasis redaktorius Jonas Jasaitis
Stilistė-korektorė Jolanta Niaurienė
Dizaineris Vilius Zaveckas

Redakcinės kolegijos pirmininkas – Dalius Serafinas, nariai: Alvydas Baležentis, Valentinas Baltrūnas, Valentas Daniūnas, Jonas Dautaras, Vyngintas Gontis, Nelė Jurkėnaitė, Regina Kvašytė, Milena Seržantė, Eugenijus Stumbrys, Emilis Urba, Janina Valančiūtė, Raimundas Kaminskas, Algirdas Mikas Žemaitaitis
Redakcijos adresas: J. Basanavičiaus g. 6, LT-01118 Vilnius
El. paštas mokslolietuva@gmail.com
Laikraštis internete: www.mokslolietuva.lt
Redakcija gerbia savo autorių nuomonę ir mintis, net jei ne visada joms pritaria. Perspausdinant ar naudojant laikraščio „Mokslo Lietuva“ ir jo internetinio puslapio <http://www.mokslolietuva.lt> paskelbtą medžiagą būtina nuoroda į „Mokslo Lietuvą“.

ISSN 1392-7191
Leidžia
UAB „Mokslininkų laikraštis“
SL Nr. 169